

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА
Кафедра інформаційних комунікацій

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

_____ О. А. Політова

«_____» _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА (БАКАЛАВРСЬКА) РОБОТА
на тему:
**БІБЛІОТЕКИ ЯК ЦЕНТРИ ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАД:
АМЕРИКАНСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД**
випускника освітнього ступеня «бакалавр»

Виконав:

студент 4 курсу,
групи ІБАСб 1-21-4.0д
Мороз Андрій Сергійович

Науковий керівник:

Копанєва Вікторія Олександрівна,
кандидат історичних наук,
доцентка Кафедри інформаційних
технологій

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІОТЕК ЯК ЦЕНТРІВ ОБ’ЄДНАННЯ	
ГРОМАД	10
1.1. Бібліотека як культурний та соціальний центр: теоретичні підходи...	10
1.2. Роль бібліотек у розвитку місцевих громад.....	15
1.3. Бібліотеки та їх соціальні функції: світовий досвід.....	36
Висновки	
Висновки до I розділу.....	37
РОЗДІЛ 2. АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ БІБЛІОТЕК ЯК ЦЕНТРІВ ОБ’ЄДНАННЯ	
ГРОМАД	
2.1 Історія розвитку бібліотек у США як центрів громадських ініціатив...	45
2.2. Роль бібліотек у соціальній інтеграції та культурному обміні в США...	48
2.3. Програми та проєкти американських бібліотек, спрямовані на об’єднання громад.....	53
Висновки	
Висновки до II розділу.....	54
Розділ 3. УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ БІБЛІОТЕК ЯК ЦЕНТРІВ ОБ’ЄДНАННЯ ГРОМАД	
3.1. Сучасний стан бібліотек в Україні: проблеми та перспективи.....	57
3.2. Програми і проєкти українських бібліотек щодо розвитку громад.....	60
3.3. Інтеграція бібліотек в соціальні процеси України: проблеми і можливості.....	65
Висновки	
Висновки до III розділу.....	
Висновки	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	76
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Важливість теми бібліотеки як центру об'єднання громад є не лише інформаційними, а й культурними та соціальними центрами і завжди відігравали важливу роль у житті суспільства, в якому вони розташовані. Бібліотеки сприяють розвитку освіти, культури та соціальної інтеграції. В умовах швидких соціальних, економічних і технологічних змін бібліотеки можуть стати важливою платформою для взаємодії людей, підтримки громадських ініціатив, просування місцевої культури і забезпечення рівного доступу до інформації та знань. У багатьох країнах світу, включаючи США та Україну, бібліотеки стали центрами місцевої інтеграції, де мешканці беруть активну участь у культурному, освітньому та соціальному житті. ~~Мета цієї роботи – дослідити роль бібліотек як громадських центрів, спираючись на досвід США та України. Ми порівняємо моделі бібліотечної діяльності в цих двох країнах, визначимо фактори, які сприяють або перешкоджають ефективному використанню бібліотек для згуртування громади, а також розглянемо найбільш успішні ініціативи та програми, які можуть слугувати основою для розвитку бібліотечної діяльності в Україні.~~

Стан розробки проблеми. Аналіз вітчизняних та зарубіжних праць науковців та практиків показує, що інтерес до бібліотек як центрів об'єднання громад зростає та приваблює своєю новизною та неординарністю. ~~Вивченням бібліотек як центрів об'єднання громад плідно займалися та займаються такі науковці:~~ ~~Берегелська А.Авдєєва М. [21], Воекобойнікова-Гузєва О.Альошин Л. [32], Гайдукевич Н.Барсукова С. [84], Гордієнко Г.Воронкова І. [913], Дяченко Л. [10], Ільченко Л. [12], Лапа Н. [13], Марченко Т. [14], Петренко О. [15]. Петрова О. [16], Пономарьова О. [17], Сторожук Н. [26].~~ ~~Воекобойнікова-Гузєва О. [14], Гичка І. [17],~~

Майстрович Т. [35], Мироненко В. [46], Мотульський Р. [47], Неданковська Т. [52], Ніконорова К. [54], Столяров Ю. [70], Ступченко В. [71], Тишівська В. [72]. **ПРИБРАТИ РОСІЙСЬКИХ АВТОРІВ, АВТОРІВ З НЕІСНУЮЧИМИ ДЖЕРЕЛАМИ — СПИСОК ДЖЕРЕЛ.** — Окрім енциклопедичних,

монографічних та довідкових видань, наукових публікацій, безпосереднім джерелом дослідження стали сайти бібліотек України і США.

Мета дипломної — нії роботи — дослідити роль бібліотек як громадських центрів, спираючись на досвід США та України.

Завдання дослідження: м роботи

1. Схарактеризувати суть завдання бібліотек як культурно-соціального центру
2. Визначити роль і функції бібліотек у розвитку місцевих громад
3. Окреслити особливості розвитку бібліотек в США
4. Обґрунтувати проблеми та перспективи розвитку бібліотек в Україні — порівняти моделі бібліотечної діяльності в цих двох країнах, визначимо фактори, які сприяють або перешкоджають ефективному використанню бібліотек для згуртування громади, а також дослідити найбільш успішні ініціативи та програми, які можуть слугувати основою для розвитку бібліотечної діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є бібліотека як інституція, що виконує функції центру громади.

Предметом дослідження: — є функціонування бібліотек, програми та ініціативи, що сприяють розвитку громад, а також чинники, що впливають на їх ефективність.

Методи дослідження: включають аналіз наукових матеріалів, порівняльний аналіз досвіду роботи бібліотек в Україні та США, а також кейс-стаді успішних бібліотечних проєктів.

Інформаційною базою для проведення дослідження бакалаврської

кваліфікаційної роботи стали:

1. — наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників (О. В. Воськобойнікова-Гузева, Г. В. Гордієнко, R. Rubin, C. Johnson, P. Jaeger та ін.);

2.1. офіційні документи, зокрема Стратегія розвитку бібліотечної справи України до 2025 року, звіти Державної служби статистики України;

3.2. аналітичні матеріали Української бібліотечної асоціації та IFLA;

4.3. приклади практичного досвіду українських та американських бібліотек, зібрані з відкритих джерел (Brooklyn Public Library, Sacramento Public Library, Тернопільська обласна бібліотека для молоді, проєкт «БібліоХаб» тощо);

5. — електронні ресурси, що висвітлюють діяльність бібліотек у громадах.

6.4. —

7. — Емпіричні – аналіз документів

8.5. — звітів, описовий аналіз.

Новизна отриманих результатів полягає в тому, що у дипломній роботі узагальнено та систематизовано сучасні підходи до розуміння бібліотеки як центру об'єднання громади в українському і американському контекстах.

Здійснено порівняльний аналіз практичних кейсів бібліотек двох країн у сфері соціальної інтеграції, громадянської активності, культурного розвитку та локального партнерства. Запропоновано авторське бачення бібліотеки як багатофункціонального простору для зміцнення соціальної згуртованості в умовах децентралізації та цифрової трансформації.

У Розділі 1 розглядається роль бібліотек у розвитку місцевих громад, проаналізовано поняття бібліотеки як культурного та соціального центру, її взаємодія з іншими установами та організаціями. **РВ-розділі 2** — представлено американський досвід використання бібліотек як центрів об'єднання громад та приклади успішних бібліотечних ініціатив у США. **РВ-розділі 3** —

проаналізовано український досвід використання бібліотек як центрів об'єднання громад та їх програми і проєкти.

~~Основні теоретичні й практичні результати дослідження було представлено на зустрічі з учнями 11-х класів Малинського ліцею №1 ім. Ніни Сосніної Малинської міської ради.~~

У висновках узагальнюються основні результати дослідження та надаються рекомендації щодо покращення діяльності українських бібліотек. Таким чином, метою цього дослідження є не лише порівняння досвіду двох країн, але й визначення шляхів удосконалення діяльності бібліотек в Україні та забезпечення більш ефективної взаємодії з місцевими громадами.

Основні теоретичні й практичні результати дослідження було представлено на зустрічі з учнями 11-х класів Малинського ліцею №1 ім. Ніни Сосніної Малинської міської ради.

Структура дослідження обумовлена його метою та завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (46 позицій та додатків. Загальний обсяг роботи становить 77_9 сторінок, з них основного тексту – 67 сторінок. **УТОЧНЕННЯ !!!**.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІОТЕК ЯК ЦЕНТРІВ ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАД

1.1 Бібліотека як культурний та соціальний центр: теоретичні підходи

Бібліотека – інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки – таке визначення дає Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [11].

Мета бібліотекознавчих досліджень полягає у розкритті сутності концепції «бібліотека» як центральної соціальної інституції та явища духовної культури з урахуванням історичного розвитку суспільства. Це зумовлено особливим місцем бібліотеки в історико-культурному процесі, оскільки бібліотечні фонди зберігають величезний пласт духовного надбання суспільства. Функціонування бібліотеки є важливим фактором накопичення та трансформації знань, набутих людством і зафіксованих в документальній формі, в просторі та часі, що сприяє підвищенню інтелектуального та морального рівня суспільства, значному впливу на світогляд і задоволенню різноманітних інформаційних потреб особистості. Таке розуміння бібліотеки вимагає переходу від вивчення історії бібліотечної справи на рівні аналізу та узагальнення фактів у межах окремих бібліотечних галузей і питань до виявлення та дослідження значних блоків бібліотекознавчих проблем, які перебувають у безпосередньому зв'язку з певними тенденціями історико-культурних процесів, що визначають сутність, структуру та функції

бібліотеки, а також основні напрями бібліотечної діяльності в різні історичні епохи. Такий підхід є необхідною умовою для об'єктивного аналізу історії розвитку бібліотеки та визначення її структури та функцій у сучасному суспільстві.

У сучасних реаліях бібліотека все більше сприймається не лише як організація, що зберігає інформацію та документацію, а й як культурний та соціальний центр, який стимулює громадську активність, підтримує освітній процес, зберігає культурну спадщину та зміцнює соціальну єдність. Згідно з підходами [О. Воскобойнікової-Гузевої](#), ~~[Воскобойнікова-Гузева—О. Модернізаційні моделі розвитку бібліотечно-інформаційних установ в період глобалізації: визначення базових складових. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. Вип. 33. С. 7–30.]~~, модернізація бібліотек передбачає їх перетворення на платформи публічної взаємодії, діалогу між культурами та накопичення соціального капіталу громади. У цьому контексті бібліотека стає простором для самовираження, творчості та міжкультурної комунікації. Соціальна функція бібліотеки також розкривається через її здатність бути інституцією для інтеграції соціально вразливих верств населення [\[5\]](#). Як наголошує [Г.Ф.В. Гордієнко](#), ~~[Соціальна функція сучасної бібліотеки: реалії та перспективи. Бібліотечний вісник. 2021. № 3. С. 24–30.]~~, бібліотеки сприяють зменшенню соціальної нерівності, виступаючи безпечним і відкритим громадським простором для всіх. Американський досвід, зокрема діяльність публічних бібліотек систем Брукліна та Чикаго, підтверджує важливість функції бібліотеки як «третього місця» – поза домом та роботою – де громадяни можуть вчитися, обговорювати та реалізовувати проекти. Ці бібліотеки є прикладами культурних центрів, які об'єднують молодь, людей похилого віку, мігрантів та громадські організації [\[9\]](#).

За даними IFLA, бібліотеки відіграють стратегічну роль у досягненні цілей сталого розвитку, зокрема у сфері інклюзивного культурного середовища та неформальної освіти. Бібліотека є місцем «живої культури»,

що гарантує культурну участь для всіх. За словами Ільченка Л., українські бібліотеки також поступово переорієнтовують свою діяльність на соціально-культурну: розвиваються клуби за інтересами, мовні курси, заходи для ветеранів, переселенців та дітей з особливими потребами. Ці заходи не лише диверсифікують бібліотечні послуги, а й активізують місцеві громади. Таким чином, у сучасному науковому дискурсі бібліотека визначається як багатофункціональний соціально-культурний центр, який інтегрує знання, освіту, культурну діяльність та соціальні послуги в інтересах громади [13].

Сьогодні бібліотека не тільки надає доступ до необхідної інформації, але й є важливим соціокультурним центром, основними завданнями якого є формування світогляду, сприяння інтелектуальному та морально-естетичному розвитку суспільства та загалом покращення якості життя громадян різних соціальних груп. Важливо показати суспільству та громаді, що бібліотеки можуть допомогти людям досягти своїх життєвих цілей. Публічні бібліотеки можуть і повинні інтегруватися в місцеві громади. І бібліотеки мають відігравати в цих громадах головну роль. Все це сприяє створенню позитивного іміджу бібліотеки в суспільстві. Зосереджуючись на задоволенні запитів і потреб користувачів, бібліотеки залишаються креативним, відкритим і безпечним середовищем для всебічного розвитку громадян. У бібліотеках впроваджуються ~~і~~ ~~шукуються~~ нові форми обслуговування та нові послуги. До них належать: відкритий доступ до цифрових колекцій, віртуальні виставки, онлайн-візити та презентації, дистанційна освіта тощо. Водночас відбувається медіатизація бібліотечного середовища, коли медіатеки стають структурними підрозділами бібліотек і розглядаються як фонди для навчання та освіти, що складаються з відеофільмів, аудіозаписів, комп'ютерних презентацій тощо.

У 2009 році в Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого було створено окремий відділ соціокультурної діяльності, основні напрями якого – інформація та розвиток, культура та освіта, дозвілля та творчість, з використанням як традиційних, так і нових форм. Національна бібліотека

України імені Ярослава Мудрого перетворює власні паперові колекції на цифрові формати та надає їх користувачам через вебпортали та цифрові (електронні) бібліотеки, зокрема «Культура України» (<https://elib.nlu.org.ua>). Працівники Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К.А. Тімірязєва постійно вивчають та враховують запити та інтереси людей похилого віку. Для них створено тематичні куточки: «Бібліотека наших прабабусь», «Перечитаємо цю книгу», «Чи читаєте ви?». Оскільки читачі цієї категорії можуть присвячувати вільний час своєму дозвіллю, бібліотека проводить для них інформаційні години: «Я і мої 100 заощаджень», «Фітотерапія і наше здоров'я», «Як правильно збирати лікарські трави», «Вітаміни круглий рік», а також презентації виробів декоративно-ужиткового мистецтва, виготовлених читачами цієї категорії. Цифрове середовище робить діяльність бібліотек більш динамічною, доступною як для реальних, так і для потенційних користувачів, відкриває можливості для подальшого розвитку. Це породило нові функції в сучасній бібліотечній діяльності. Зараз вони також повинні бути навігаторами мережевих ресурсів, контент-менеджерами, редакторами веб-сайтів, консультантами з роботи в соціальних мережах, організаторами інтерактивної комунікації, фахівцями з адвокації.

Розвиток інформатики, цифрових технологій і Всесвітньої мережі спричинив фундаментальні зміни в роботі бібліотек. Це змінило не тільки процес формування фондів та підготовки бібліотекарів, але й поставило питання про «межі» бібліотечного простору та поставило під сумнів принципи традиційного бібліотекарства. Виникають нові соціальні та інформаційні структури, які пропонують альтернативи бібліотекам – інформаційні портали, інтернет-кафе, технопарки, культурно-дозвіллеві центри. Бібліотеки були змушені реагувати на ці серйозні виклики їх власному існуванню. Щоб зберегти свою роль у культурному просторі, вони мусили шукати нові стратегії професійної діяльності, переглядати свої функції та адаптуватися до нових реалій. Значна кількість бібліотек продемонструвала значний інноваційний потенціал: у відповідь на потреби

користувачів були розроблені та поширені нові організаційні моделі, які частково спиралися на досвід інших культур, а частково були розроблені незалежно. Виникли мультимедійні бібліотечні центри, бібліотеки – центри економічної та правової інформації, бібліотеки – культурні центри, бібліотеки як платформи для місцевих громад.

У статті В. Маркової «Еволюція наукових поглядів на книжкову комунікацію» [17] зазначено, що книжкова комунікація є важливим елементом соціальних комунікацій, особливо в контексті передачі культурних цінностей та стандартів у суспільстві. Авторка підкреслює, що книжкова комунікація залишається актуальною в дисциплінах документно-комунікативного циклу, незважаючи на активне використання цього поняття в науковому обігу.

~~Експерти вказують на те, що~~ Книжкова комунікація досі займає лідируючу позицію, оскільки важливі культурні цінності та стандарти в суспільстві все ще передаються друкованим словом, але спостерігається поширення електронної комунікації у всіх сферах суспільного життя, і її перемога – лише питання часу. Застосування новітніх інформаційних технологій у видавничій справі сприяло прискоренню підготовки публікацій (впровадження систем настільного видання), значному покращенню їх якості (за допомогою графічних редакторів), спрощенню роботи для всіх, хто бере участь у створенні оригінального макета публікації, від художника до коректора, та створенню додаткових можливостей у книгорозповсюдженні (онлайн-магазини в Інтернеті, веб-презентації). Здається, що значення книжкової комунікації лише зміцнюється за рахунок поширення електронної комунікації, і так би воно і було, але водночас почали пропонуватися ідеї про повну заміну традиційної книги електронною публікацією. І якщо книга у конкуренції з телебаченням зазнала лише мінімальних втрат, оскільки йшлося про конкуренцію різних інформаційних каналів, то електронна книга

в даному випадку – це текст, який пропонує різноманітний мультимедійний контент і має додаткові комунікативні можливості.

Наразі виникла нагальна потреба зрозуміти нові технології у співвідношенні зі звичними формами книги та її виробництва. Як співвідносити розроблену типологію традиційної книги з електронними інформаційними джерелами; який вид книжкової публікації обов'язково замінить електронний каталог, чи зникне традиційна (паперова) книга з поля зору людини і поступиться електронній книзі, тобто чи стане цей новий спосіб зберігання інформації єдиним і чи можна буде його називати книгою? У сучасному науковому середовищі деякі аспекти проблеми співіснування традиційних та електронних книг розглядаються як у працях українських вчених, ~~російських дослідників~~, так і в дослідженнях зарубіжних науковців. Водночас можна констатувати необхідність її концептуалізації та узагальнення. Досі книгознавці по-різному оцінюють цю проблему. Представники традиційного книгознавства пропонують розуміти книгознавство як науку про книгу в її традиційному сенсі, в той час як інші стверджують, що електронна книга як єдність всіх процесів та результатів організації електронної копії авторського тексту в електронній книжковій публікації «не може не стати законним предметом книгознавства, що досліджується в рамках предмету науки про книгу» [16].

Дослідник часто черпає потрібну інформацію саме в бібліотеці, оскільки вона виступає своєрідним «інтелектуальним посередником» між людиною та інформаційним потоком. Важливість інформації зумовлюється двома ключовими аспектами: по-перше, без неї неможливо здійснити жодного наукового дослідження; по-друге, всяка інформація має властивість застарівати, тому вимагає постійного оновлення [15].

У радянські часи бібліотеки в основному забезпечували доступ лише до інформації, яка знаходилася у їхніх фондах, іноді вдаючись до міжбібліотечного обміну. З часом до друкованих видань почали додаватися

електронні ресурси у вигляді баз даних, доступ до яких забезпечувався в мережі бібліотеки [\[15\]](#).

Сьогодні майже кожна бібліотека має доступ до мережі Інтернет, що суттєво полегшує процес пошуку потрібної інформації. Для відвідувачів бібліотеки до цього додається та набуває все більшого значення функція надання доступу до зовнішніх електронних ресурсів. _____

Незважаючи на те, що бібліотека за своєю сутністю є храмом консервативних цінностей, вона не може ігнорувати Інтернет. Разом з тим, бібліотека не має права без розбору використовувати всі його ресурси та приймати всі його «правила гри». Бібліотека має обережно трансформувати усталені методи класифікації, пошуку, зберігання та використання інформації. Відтак, вона не може цілковито покладатися на Інтернет у його нинішньому вигляді. Скоріше, їй слід використовувати ті його можливості, які не стільки скасовують звичні способи знаходження та опрацювання інформації, скільки удосконалюють і спрощують їх.

Електронні бібліотеки справедливо можна назвати бібліотеками ХХІ століття, які представляють собою розгалужену мережу, що через новітні електронні технології з'єднує їх із зовнішнім світом, [про це говорить Х. Середя у своїй роботі](#). Електронні бібліотеки відрізняються від традиційних тим, що застосовують електронний формат видань та забезпечують доступ до віддалених ресурсів за допомогою телекомунікаційних технологій. Це свого роду сховища електронних документів, забезпечені необхідними механізмами для доступу і роботи з ними. Сучасному бібліотекарю вже недостатньо просто знати, де на полиці знаходиться потрібна книжка чи журнал у сховищі, необхідно також розуміти, на якій віртуальній «полиці» знаходиться цей матеріал у глобальному інформаційному просторі [\[27\]](#).

У зв'язку з активним проникненням в наше життя новітніх інформаційних технологій з'явилися «віртуальні бібліотеки» – розподілена в телекомунікаційному просторі мережа загального користування, призначена

для обміну даними між бібліотеками. Документи у віртуальній бібліотеці зберігаються в машинно-читальному форматі. Користувач, який звертається до пошукових систем глобальної мережі, може отримати їх, не обов'язково будучи читачем конкретної бібліотеки. Структура віртуальної бібліотеки може об'єднувати кілька територіально віддалених бібліотек, що виконують функції інтегрованого обміну інформацією та отримання даних про наявні бібліотечні ресурси [27].

~~Отже, в даний час~~ все більшої популярності набуває створення в наукових та освітніх закладах власних архівів наукової інформації – електронних репозиторіїв, які містять наукові статті, книги, навчальні посібники та інші матеріали, підготовлені співробітниками цих закладів. Надзвичайно важливо, щоб організацію та підтримку таких архівів в цих установах взяла на себе саме бібліотека. При цьому необхідно: ¶

- а) підвищити статус самої бібліотеки в установі; ¶
- б) забезпечити фінансування її діяльності; ¶
- в) уніфікувати доступ до інформації.

1.2 ~~1.2~~ Роль бібліотек у розвитку місцевих громад

В умовах сьогодення, коли суспільство стрімко розвивається економічно та соціально, спостерігається посилення соціального впливу бібліотек. Сьогоднішня бібліотека — це ключова інституція, здатна об'єднувати громаду для вирішення важливих соціальних питань, а також брати активну участь у формуванні громадянського суспільства в країні [\[24; 25\]](#).

Одним з найбільш перспективних методів взаємодії бібліотек з різними організаціями та відвідувачами є соціальне партнерство. Воно дозволяє учасникам як представляти свої потреби в місцевій громаді, так і враховувати потреби її членів. Історично склалося так, що соціальне партнерство ґрунтується на традиційній співпраці бібліотек з іншими організаціями для організації спільних заходів.

Втілюючи в життя захопливі проекти, створюючи умови для спілкування читачів з книгами та їх авторами, заохочуючи їх до читання, бібліотеки прагнуть не лише популяризувати книгу, а й перетворити читання з нав'язаної необхідності на читання — як життєву потребу, на читання - як джерело задоволення, на читання — як засіб спілкування. Адже лише нація, яка читає, може бути інтелектуально розвиненою, духовно багатою та передовою.

Бібліотеки активно взаємодіють з національними та культурними товариствами. На даний час показовою є співпраця з етнічними асоціаціями греків, поляків, євреїв, білорусів та інших. Етнічні громади залучаються до

проведення масових заходів, підтримується поповнення фондів виданнями національними мовами. Бібліотеки надають культурним центрам веб-бібліографічні тематичні списки, сприяють проведенню дослідницької роботи з метою збору інформації з історії етнічних об'єднань свого регіону та підтримують організацію національних свят і фестивалів тощо [24; 25].

В умовах децентралізації важливе значення для бібліотек здобування ~~партнерств~~партнерства це описує Т. Петелько у своїй статті «Соціально-партнерські відносини у бібліотечній сфері: сучасні форми» [17]. Бібліотека може об'єднувати громаду для вирішення соціально значущих проблем. Бібліотека інформує громадян про себе, про доступні можливості, про свій фонд та пропозицію бібліотечно-інформаційних послуг, формуючи тим самим позитивний інформаційний імідж, який змінює традиційне уявлення користувача. Для інформування про послуги, які пропонує бібліотека, можна організовувати загальні збори громади або започатковувати спеціальні заходи, ~~—~~—презентації нових можливостей. Наприклад, можна розповідати та демонструвати нові бібліотечні сервіси в Інтернеті: підписатися на електронну скриньку, обліковий запис у соціальних мережах, зв'язатися з родичами через Skype, ознайомитися з послугами електронного урядування тощо. Молодь може зацікавити різноманітні тренінги, програмування та робототехніка, тематичні вечірки, дорослих ~~—~~—консультації з фахівцями (юристом, психологом), питання щодо пенсій, субсидій, тренінги з комп'ютерної грамотності, підприємництва та вивчення мов. Для найменших актуальною є дитяча зона з книгами та розвивальними іграми. Бібліотеки приділяють особливу увагу таким категоріям вразливих громадян, як безробітні, особи з особливими потребами, безпритульні, біженці та внутрішньо переміщені особи, малозабезпечені громадяни. Публічні бібліотеки регулярно надають послуги внутрішньо переміщеним особам: навчання або консультування щодо ресурсів для внутрішньо переміщених осіб у регіоні, допомога в отриманні документів, перереєстрація для

отримання соціальних виплат, у пошуку житла та роботи, користування комп'ютером та Інтернетом в бібліотеці тощо [17].

Сучасні бібліотеки в усьому світі все більше прагнуть співпрацювати з волонтерами – людьми, які добровільно та безоплатно пропонують свою благодійну допомогу, мотивовані та заради блага суспільства. Вони можуть брати участь в організації різноманітних заходів, зокрема, під час шкільних канікул, а також, на жаль, під час карантинів, вести сторінки бібліотеки у соціальних мережах, допомагати дітям початкової та середньої школи з домашніми завданнями, консультувати громадян з простих комп'ютерних питань та пропонувати креативні ідеї та рішення. Наприклад, волонтери Корпусу Миру США (в рамках проєкту «Вікно в Америку») виявилися дуже корисними для українських бібліотек, оскільки це пропонує безкоштовні уроки англійської мови з носієм, підтримку у створенні та реалізації бібліотечних проєктів, допомогу бібліотекарям у встановленні професійних зв'язків з американськими колегами та роботі з англomовною літературою. На жаль, місцеві бібліотеки нечасто публікують оголошення про пошук волонтерів. Бібліотека має бути місцем проведення заходів для різної аудиторії, від звичних освітніх заходів до фестивалів та виставок сучасного мистецтва. Доречною є організація заходів поза межами бібліотеки, у міському просторі. Сприяти цьому можуть партнерства з освітніми та культурними центрами, громадськими організаціями чи місцевими громадами.

— Соціальне партнерство в бібліотечній сфері являє собою багатоаспектний комплекс взаємодії між учасниками партнерства, де бібліотека часто відіграє ініціативну роль. Ціль цього партнерства полягає у забезпеченні різних потреб суспільства — ресурсних, організаційних, інтелектуальних та інших. Розвиток соціального партнерства в бібліотечній галузі стимулюється як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами. До об'єктивних відносяться: розширення бібліотечно-інформаційних послуг, врахування інтересів всіх груп населення, участь бібліотек у створенні

інформаційної системи міст і районів, розвиток демократії та формування громадянського суспільства, що сприяє згуртуванню місцевих громад і стимулює їх активну співпрацю. До суб'єктів, зацікавлених у партнерстві з бібліотеками, належать різні організації. Суб'єктивні фактори більше пов'язані зі сприйняттям бібліотечними працівниками необхідності в партнерстві, переосмисленням традицій взаємодії бібліотек з іншими культурними, освітніми, науковими та правозахисними установами, підвищенням професійного рівня бібліотекарів і розумінням важливості розвитку нових форм і методів роботи для задоволення потреб громади. Важливими напрямками соціального партнерства є здійснення соціально-орієнтованої політики бібліотек, врахування інтересів всіх верств населення в обслуговуванні, використання ефективних механізмів інформаційного обміну між владою і суспільством та участь у створенні загального інформаційного середовища регіону [29].

Найпоширенішим видом [соціального партнерства](#) **СП???** є партнерство із закладами культури – музеями, будинками культури, будинками творчості, театрами, кінотеатрами, школами естетичного виховання, музичними школами, мистецькими навчальними закладами усіх рівнів акредитації тощо. Мета такого партнерства – проведення різноманітних спільних заходів, розроблення спільних інформаційних продуктів, популяризація культурних та мистецьких надбань, спільна проектна діяльність тощо. Не поступається вищезначеному партнерство з громадськими організаціями – політичними партіями, творчими спілками та об'єднаннями, молодіжними, жіночими, правозахисними організаціями, національними товариствами, яке вибудовується з метою покращення обслуговування окремих груп населення – людей літнього віку, людей із особливими потребами, етнічних меншин, для надання інформаційної підтримки різним програмам, проведення спільних заходів тощо. Набуває дедалі більшого поширення соціальне партнерство з сектором інформаційного та іншого виробництва – телекомунікаційними провайдерами, виробниками комп'ютерної техніки,

виробниками меблів, іншої продукції та послуг з метою вивчення потреб потенційних клієнтів і створення комфортних умов для їх обслуговування.

Особливим видом соціального партнерства ЄН є партнерство з релігійними організаціями різних конфесій та віросповідань. З приводу цього партнерства існують певні застереження, оскільки бібліотека має залишатися світським закладом і бути поза політикою, ідеологією, релігією. Хоча досвід свідчить, що бібліотеки, співпрацюючи з релігійними організаціями, проводять культурно-масові заходи з нагоди загальнодержавних свят – Різдва, Великодня, надають послуги людям з особливими потребами, комплектують бібліотечні фонди релігійною літературою відповідно до потреб місцевої громади, опікуються дітьми з неповних родин, дітьми-сиротами, підлітками з асоціальними проявами поведінки тощо. Можна навести конкретні приклади соціальної взаємодії вітчизняних бібліотек з їх постійними та тимчасовими партнерами.

У 2012 р. проходив IV раунд конкурсу «Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернету», започаткованого Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у рамках проекту «Бібліоміст». Залучення бібліотеками різних соціальних партнерів було обов'язковою умовою їх участі у цьому конкурсі. Їх наявність підтверджувалася окремими листами, де вказувалися досвід співпраці партнерів з бібліотекою, їх заінтересованість у розвитку окремих проектів тощо. Також поширеною формою співпраці є співпраця з органами влади (державними та місцевими органами управління). Однак у професійному середовищі точиться жвава дискусія щодо правильності чи бажаності такого визначення, оскільки бібліотеки не можуть бути поставлені на рівні з установами, які гарантують їхню правову та фінансову діяльність, тобто є певною мірою роботодавцями. На нашу думку, ця взаємодія вкрай важлива та має бути поглиблена для успішного розвитку бібліотечно-інформаційної сфери країни. Дійсно, коли розвиток суспільства дедалі тісніше пов'язаний з інноваційними факторами економічного зростання та покращення якості

життя населення, проблема пошуку нових форм і методів державного регулювання соціальної сфери (частиною якої є бібліотека) на основі співпраці та договірних відносин набуває все більшої актуальності. Як показує практика, цілком можливо узгодити пріоритетні напрями сучасної системи управління соціальними відносинами з [бібліотечно-інформаційною сферою БІ](#)???. Це стосується, зокрема: розвитку самоідентифікації працівників як учасників соціальних та трудових відносин; формування правової основи взаємодії учасників соціальних і трудових відносин, яка має ґрунтуватися на принципах соціального партнерства; забезпечення справедливої та гідної оплати праці шляхом розробки сучасних систем обліку та оцінки праці; розробки та застосування заходів щодо покращення професійно-кваліфікаційної структури робочої сили; створення належних умов для розвитку самоорганізації, самоврядування в трудовому колективі; надання реального захисту кожному працівнику завдяки ефективній та гнучкій системі соціальних гарантій. Більшість з визначених напрямів можуть бути втілені в практику лише за умови активної взаємодії з владою [30].

~~Отже, виходячи із соціально-економічного дизайну державного управління розвитком соціального партнерства та враховуючи варіативність коопераційних зв'язків бібліотеки як суб'єкта соціо-комунікативної взаємодії, необхідно прагнути до розробки концепції розвитку соціального партнерства в бібліотечній інфраструктурі (далі БІ)БІ. На мою думку, ця концепція має передбачати:~~

- ~~• визначення стратегічних цілей і завдань соціального партнерства;~~
- ~~• заходи щодо поширення ідеології соціального партнерства, зокрема, через адвокаційну діяльність в БІ;~~
- ~~• посилення взаємодії між БІ та державою для формування відносин соціального партнерства;~~
- ~~• проведення публічних і державних заходів, що сприяють розвитку БІ (громадські та парламентські слухання, акції, промо-кампанії);~~

• вдосконалення та розвиток законодавчої та нормативної бази з урахуванням цілей і завдань СП; ¶

• підготовку кадрів для системи соціального партнерства (завдяки системі підвищення кваліфікації, впровадженню відповідних спеціалізованих курсів у вишах); ¶

• розширення міжнародного співробітництва з метою обміну досвідом та реалізації конкретних програм і проєктів. В умовах системних перетворень українського суспільства така концепція дозволить позиціонувати бібліотеки як важливу складову розвитку демократичного громадянського суспільства, надійного партнера, який враховує інформаційні, освітні та соціо-комунікативні потреби кожної особистості, громади, держави в цілому, та прагне задовольнити їх найкращим чином і з найвищою якістю. ¶

Бібліотеки відіграють важливу роль у розвитку суспільства. Вони функціонують не лише як сучасні центри збереження та поширення знань, а й як соціокультурні, освітні та комунікаційні центри. Вони сприяють підвищенню якості життя, надаючи доступ до інформації, знань і культурних ресурсів. Бібліотеки виступають простором для інтелектуального розвитку, творчої діяльності та самореалізації громадян. Сучасні бібліотеки також є платформою для розширення культурних горизонтів громадян, особливо через організацію міжнародних обмінів, співпрацю з іноземними бібліотеками та участь у програмах фінансування, які підтримують місцеві ініціативи. Одним з основних завдань установ є забезпечення безперервного навчання та підвищення освітнього рівня населення. Бібліотеки надають доступ до друкованих та електронних ресурсів, організовують освітні програми, тренінги та семінари. Бібліотечні установи відіграють важливу роль у розвитку цифрової грамотності та допомагають інтегрувати громадян у сучасний інформаційний простір.

Бібліотеки також активно співпрацюють з навчальними закладами та допомагають учням і студентам розвивати спеціальні навички навчання, надають можливість брати участь в онлайн-курсах та готуватися до іспитів.

Бібліотеки відіграють важливу соціальну роль у своїх громадах і надають можливості для соціалізації різним групам населення, зокрема людям похилого віку, молоді, людям з інвалідністю та вразливим групам. Бібліотеки організовують заходи, які сприяють соціальній згуртованості та заохочують інтеграцію і взаємодію між різними групами населення. Особливо важливими є бібліотечні заходи, які сприяють психологічному благополуччю громади, забезпечуючи безпечне середовище для спілкування, навчання і творчості. Багато бібліотек створили клуби за інтересами та організували зустрічі з експертами з психологічної освіти та особистісного розвитку для зміцнення психічного здоров'я своїх мешканців. Сучасні бібліотеки стають платформами для громадянської активності та участі громадян у процесах місцевого самоврядування, забезпечуючи форум для активістів та організацій громадянського суспільства для обговорення, дебатів та переговорів щодо важливих місцевих питань. Бібліотеки також можуть брати участь у соціальних і культурних проектах для місцевого розвитку. Наприклад, вони можуть організовувати волонтерські програми, підтримувати діяльність із захисту довкілля, організовувати соціальні кампанії та проводити програми розвитку громад. Бібліотеки можуть діяти як інформаційні центри для громадян і надавати консультації з правових, освітніх та соціальних питань. Бібліотеки відіграють важливу роль у збереженні та популяризації культурної спадщини регіону. Вони організовують літературні вечори, виставки, презентації книг, зустрічі з авторами та діячами культури. Завдяки таким заходам бібліотеки допомагають зберігати культурну ідентичність громади та розвивати її культурний потенціал. Вони також відіграють важливу роль у збереженні усної традиції, документуванні місцевих традицій та просуванні місцевого етнічного та мовного розмаїття. Багато бібліотек створили регіональні архіви, де зберігаються історичні документи, фотографії та відеоінтерв'ю з місцевими жителями, що є цінними ресурсами для майбутніх поколінь. Бібліотеки є ключовими інституціями для розвитку громад і виконують функції у сферах освіти, соціальних питань, культури та

комунікації. Вони сприяють розвитку активного громадянського суспільства, забезпечують доступ до інформації та знань, сприяють культурному розвитку та соціальній згуртованості. У цьому контексті бібліотеки слід підтримувати як важливі центри розвитку місцевих громад та сприяння модернізації для відповіді на сучасні виклики. Інвестиції в бібліотеки - це інвестиції в майбутнє суспільства, а бібліотеки сприяють розвитку освічених, активних і відповідальних громадян. Крім того, слід налагоджувати партнерство між бібліотеками, органами державної влади, бізнесом та неурядовими організаціями, щоб розширити спектр бібліотечних послуг і зробити їх ще більш привабливими для місцевого населення [9].

Бібліотеки створюють і використовують свій інформаційний потенціал та інші матеріальні ресурси для сприяння формуванню і розвитку соціально-економічного, культурного, творчого та освітнього потенціалу суспільства. Бібліотека бере безпосередню участь у житті громади і надає чотири «громадські послуги», спрямовані на сприяння реалізації життєвих планів та інтересів усіх членів громади, задоволення соціальних, побутових та інформаційних потреб людей, які проживають у громаді (у всій їх різноманітності), пов'язаних з їх повсякденними потребами. Для досягнення цієї мети бібліотека – взаємодіє з широким колом служб та організацій незалежно від місця розташування; – бере участь у вивченні динаміки потреб і є джерелом бібліографічної та фактографічної інформації з соціально-побутових питань. Бібліотека сприяє систематичній освіті та самоосвіті на всіх рівнях, підтримує та бере участь в організації заходів і програм. Бібліотеки залучають усіх мешканців громади до процесу соціалізації та сприяють інтеграції особистості в суспільство, її активній участі в громадському житті громади та розвитку її статусу як свідомого громадянина. Бібліотека є центром відродження, збереження та вивчення історії, культури та літератури свого малого рідного міста, і з цією метою здійснює:

- збір та зберігання матеріалів, пов'язаних з місцевим життям;

- збереження місцевих літописів та створення їх електронних версій;
 - участь у створенні родоводів місцевих жителів та відомих земляків;
 - відображення місцевої тематики у довідково-пошукових апаратах;
 - редагування та видання краєзнавчих бібліографічних покажчиків, довідників, брошур, путівників та буклетів на різних носіях інформації.
- організовувати діяльність аматорських краєзнавчих товариств;
- створювати музейну колекцію експонатів, пов'язаних з історичним та культурним життям місцевої громади;
 - виступати туристичним ресурсним центром для розвитку сільського туризму в регіоні;

— Бібліотеки повинні організовувати культурно-просвітницьку діяльність, пов'язану з культурною спадщиною та розвивати культурно-мистецькі здібності своїх користувачів, а також організовувати вечори, конференції, лекції, фестивалі, конкурси та інші культурні заходи. Бібліотеки формують національну книжкову культуру, заохочуючи до читання кращих зразків вітчизняної та світової художньої літератури.

Бібліотеки створюють середовище, в якому молоде покоління може розвиватися відповідно до своїх гендерних, соціокультурних та особистісних особливостей, прищеплюють дітям та молоді любов до книги і читання, формують духовний та інтелектуальний розвиток, самосвідомість і самоосвіту молодого покоління та задовольняють їхні потреби, допомагають розвивати уяву і творчість. Бібліотеки слугують центрами соціокультурної реабілітації для соціально вразливих та особливих груп місцевого населення (пенсіонерів, ветеранів війни, дітей з малозабезпечених сімей, переселенців, молоді з девіантною поведінкою, людей з інвалідністю): — співпрацювати зі службами соціального захисту та покладатися на їхню допомогу.

- Бібліотеки виконують функції національних інформаційних центрів і виступають «сполучною ланкою» між владою та громадськістю:

- організовує, збирає та зберігає документи і матеріали з питань місцевого самоврядування;

- організовує вільний доступ громадськості до інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- підтримує проведення відкритих для громадськості заходів органів місцевого самоврядування, надає інформаційну та організаційну підтримку

- бібліотека є центром правової інформації, в тому числі з питань захисту прав дітей, використовує електронні бази даних з права для правової освіти населення та формування його правової культури. _____

Бібліотека є місцевим інформаційним центром з формування екологічної культури населення та бере участь у створенні екологічно безпечного середовища. Бібліотеки формують інформаційні потреби та інформаційну культуру населення, організовуючи публічні бібліотечні заняття в бібліотеках та навчальних закладах а саме:

- організація бібліотечних уроків у бібліотеках та навчальних закладах;
- організація регулярних екскурсій до бібліотеки;
- проведення спеціальних занять, семінарів, освітніх та тренінгових програм з використання комп'ютерів та основ роботи з Інтернетом та електронними ресурсами. Бібліотека розвиває нові напрямки діяльності, які відповідають актуальним і потенційним потребам населення.

Бібліотеки є установами, які сприяють відкритій діяльності органів місцевого самоврядування та просувають їхню політику. Бібліотеки забезпечують інформаційну підтримку процесу розвитку місцевого самоврядування та соціально-економічного розвитку регіонів і громад. Практично в усіх бібліотеках мають бути зібрання нормативно-правових документів федеральних, регіональних та місцевих органів влади з питань місцевого самоврядування. Кожен відвідувач бібліотеки повинен мати доступ до чинного державного та місцевого законодавства. Інформація про діяльність органів місцевого самоврядування може бути представлена на інформаційних стендах: «Органи місцевого самоврядування надають інформацію» та «Інформаційні куточки для користувачів». Надання інформаційних послуг керівникам та спеціалістам органів місцевого

самоврядування потребує різних форм роботи: індивідуальне інформування, списки літератури, огляди, резюме, усне консультування, електронні презентації, розсилання інформації електронною поштою. Наприклад, можна створити тематичний ресурс «Місьцеве самоврядування в пресі» і на його основі підготувати однойменний бібліографічний список для місцевих бібліотек.

Цікавим напрямком є кампанія «Звільни Майка». Метою цієї кампанії є збір пропозицій та скарг на місцеву владу, які можуть бути задокументовані або зібрані у спеціальних скриньках, розміщених у бібліотеках та інших публічних місцях. Підняті мешканцями питання виносяться на зустрічі з представниками місцевої адміністрації та громадські заходи. Такі заходи підвищують залученість мешканців до вирішення проблем громади. Фахівцям публічних бібліотек варто проводити щомісячні відеоогляди нових видань та публікацій на розширених апаратних нарадах з керівниками підприємств та установ району, сільськими головами. Серед нових форм, які використовують деякі бібліотеки регіону в інформаційній роботі, варто звернути увагу на інформаційні бюлетені.

Одним із найпопулярніших напрямів інформаційно-бібліотечної діяльності є просування бібліотек у соціальних мережах. Враховуючи, що кількість користувачів бібліотек зменшується, а кількість користувачів соціальних мереж значно зростає, вже не викликає заперечень той факт, що бібліотеки повинні активно розвивати цю мережу. Фахівці використовують соціальні медіа для спілкування з віддаленими користувачами, публікуючи нові надходження, новини та бібліотечні огляди. Додаток Національно-патріотичне виховання громадян-патріотів залишається пріоритетним завданням для бібліотек в ОТГ.

З цієї метою бібліотекам рекомендується мати такі тематичні виставки та полиці: «Незалежна нація - вільний народ»; «Україно моя - ти неповторна в світі»; «Шляхами рідної літератури»; «Рідна мова - основа духовного життя»; «Немає кращої землі, ніж та, що зветься Батьківщина»; «Україна -

наша вічна захисниця»; — «Оберіг пам'яті. Традиції нашого народу»; «Перлини української літератури» — «Ми діти твої, ми квіти твої, ми єдина надія України» (Ними пишається моє місто (село)) Запропонований перелік літератури залишається актуальним і затребуваним Це: — «Ти для мене єдина в світі, моя чарівна Україно» (за матеріалами журнальних, газетних сторінок); ¶

— «Окреса рідної Слобожанщини» (анотований список рекомендованої літератури авторів Харківщини).) ¶

— «Козацьких родів не переводять», «Літературна вітальня», «Український народний календар та свята», «Красзнавча картотека»; ¶

— «Мій край — незалежна Україна», «Мій рідний край ні з чим не порівняти», «Моя Слобожанщина» Бібліотека ОТГ повинна приділяти велику увагу правовим аспектам своєї роботи. Бібліотека ОТГ є юридичною бібліотекою. Її мета — формування високої правової культури та законослухняних громадян, виховання поваги до прав і свобод людини і громадянина, Конституції та символів держави; ¶

— «Знання і повага до прав людини - шлях до взаєморозуміння» ¶

— «Конституція. Конституція. Створення» — Тематичні полицки; ¶

— «Що ми знаємо про свої права»; ¶

— Тематична папка «Скажемо НІ торгівлі людьми» Моральність у сучасному суспільстві вимагає прищеплення та розвитку моральних почуттів, наслідування кращих моральних прикладів власної родини та українського народу; ¶

— «Творімо добро, щоб зробити цей світ кращим»; ¶

— «Поезія завжди неповторна і безсмертна, вона торкається душі»; «Бережімо собор душі»; ¶

— «Тематичні полицки»; ¶

— «Екологія планети сьогодні вимагає формування розвиненої екологічної культури, що складається з людей, які бачать себе частиною природи і наділені почуттями; ¶

– «Наша доля – у долі природи»; ¶

– «Любімо тварин, рослини і сонце завтрашнього дня»; «Природа – наш спільний дім». ¶

– Поки існує природа, ми є людьми. – «Природа – наш спільний дім»;

«Поки існує природа, ми – люди»; ¶

– «Поважаймо, бережімо і любімо все, що дано нам для життя»; ¶

– «Природа – наш спільний дім»; «Поки існує природа, ми – люди»; ¶

Бібліотеки можуть прогресувати дуже важливу роль, стаючи центрами розвитку громади, соціальними просторами, відбувається активна соціальна взаємодія і формується звичка обговорювати місцеві проблеми. Роль бібліотекарів розширюється і стає більш активною. Бібліотекарі створюють умови для спілкування, організовують та здійснюють заходи, допомагають виявляти та розширювати кращі практики місцевого розвитку. По суті, бібліотекарі є модераторами розвитку громад, соціальними працівниками та івент-менеджерами. Ця нова функція насамперед заохочуватиме до читання, адже з'являється більше причин для того, щоб люди приходили до бібліотеки та взаємодіяли з книжками, збільшуючи запит на інформацію, необхідну для вирішення проблем місцевих мешканців.

Таким чином, функція бібліотеки стає більш узгодженою з потребами громади, громадянського суспільства та цілями місцевого розвитку, що мотивує людей зберігати бібліотеку, а не закривати її. Деякі прогресивні громади та бібліотекарі забезпечують такі функції, трансформуючись у соціальні простори та переорієнтовуючись на потреби мешканців громади, але їх сприймають як «білих ворон» у системі, вони не підтримують методичну та психологічну підтримку і не може принести нові та інноваційні підходи у свою роботу, перебуваючи під тиском необхідності втілювати їх на практиці. Нові функції потребують політичної та методологічної підтримки, а також зміни стандартів роботи бібліотеки з відображенням зворотного зв'язку від ключових стейкхолдерів та клієнтів [9].

Сучасні бібліотеки нині дедалі активніше залучають до співпраці волонтерів. Йдеться про осіб, які добровільно, безоплатно та з власної ініціативи надають допомогу, спрямовану на суспільне благо. Ба більше, іноді самі бібліотекарі беруть на себе роль волонтерів. Наприклад, у 2012 році співробітники бібліотеки-філії №2 створили волонтерську службу «Турбота», девізом якої стали слова: «Нехай людським теплом і добротою зігріваються серця!». «Турбота» приходить на допомогу тим, хто насамперед потребує моральної підтримки, для кого книжка та спілкування – це, можливо, єдине віконце у великий світ, а «читати» означає те ж саме, що й «жити». Розроблено розширену програму роботи, що реалізується за такими напрямками:

- бібліотерапія як інструмент психологічної адаптації;
- телефонне опитування потенційних користувачів (у разі потреби обслуговування на дому
- осіб з обмеженими фізичними можливостями);
- вивчення інформаційних потреб даної категорії користувачів через індивідуальні бесіди;
- експрес-опитування, телефонне спілкування;
- організація масових заходів: Дня людей похилого віку, бібліотечних посиденьок, годин
- спілкування, книжкових виставок та переглядів літератури.

Провідну позицію у структурі бібліотечно-інформаційної діяльності посідає виставкова діяльність. Саме книжково-ілюстративна експозиція стає способом розкриття інформаційних ресурсів бібліотек, потужним знаряддям впливу на формування читацької зацікавленості, своєрідною візитною карткою, що відображає особливості закладу та креативні можливості колективу. В сучасних реаліях візуальне представлення літератури характеризується такими рисами, як актуальність, динамізм, швидкість реагування. Прагнемо продемонструвати захопливі, нетрадиційні виставкові майданчики, що були створені бібліотечними фахівцями нашої системи.

1.3 Бібліотеки та їх соціальні функції: світовий досвід

Публічні бібліотеки також були місцем розвитку культури та мистецтва. Вони мали спеціальні колекції мистецтва й музичні збірки та часто організовували безкоштовні концерти й виставки, що залучали велику кількість відвідувачів. Ці заходи робили культурний і мистецький контент доступним для всіх мешканців громади, незалежно від їхнього статусу та ~~соціально-економічного~~ соціально-економічного стану. На початку Першої світової війни вже існувала національна професійна організація американських бібліотекарів, яку назвали Американською бібліотечною асоціацією (ALA). За свої перші роки існування ALA зосередила свої зусилля на створенні стандартів для бібліотечного менеджменту та професійної діяльності, зокрема розвитку фондів. Організація вважала, що для забезпечення ефективного функціонування бібліотек необхідно мати чіткі стандарти управління та професійну етику. Одним з найважливіших напрямів діяльності ALA було створення стандартів для ведення бібліотечних фондів. Бібліотечні фонди вважалися головним ресурсом бібліотек, тому ALA рекомендувала стандарти для їх розвитку та збереження. Організація пропагувала упорядкування фондів, щоб забезпечити зручний та швидкий

доступ до необхідних видань. Крім того, ALA сприяла створенню зручних форматів для каталогів та поширенню інформації про бібліотечні послуги. Організація також докладала зусиль для підвищення кваліфікації бібліотекарів та поширення професійних стандартів [5]. Під час Першої світової війни, ще до того як США офіційно вступили у війну, публічні бібліотеки були джерелом інформації для людей, яким потрібні були відомості про конфлікт у Європі. Особливо це стосувалося бібліотек у великих міських центрах із різноманітним етнічним населенням, багато з яких були вихідцями з країн, які брали участь у війні. Публічні бібліотеки були притулком, вони надавали як інформацію, так і місце для зустрічей для дітей і дорослих, хоча типи заходів, які проводилися на цій громадській арені, змінювалися протягом війни. ~~[1, p. 67454].~~ Під час Першої світової війни американські бібліотеки стали об'єктом цензури з боку влади, що вважалося необхідним кроком в ім'я патріотизму та патерналізму. Було засновано офіційну цензурну раду. Бібліотекарі були зобов'язані видаляти з фондів всі матеріали, які вважалися «антиамериканськими». Така практика була пов'язана з ідеєю забезпечення національної безпеки і зміцнення національного духу. Однак до Другої світової війни погляди на цензуру в бібліотеках змінилися. Багато бібліотекарів почали відстоювати право громадян на доступ до інформації, незалежно від політичних чи ідеологічних ~~208 ISSN 2224-9516. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2023. Вип. 67~~ Особливості діяльності бібліотек Сполучених Штатів Америки переконань. Вони вважали, що цензура є порушенням свободи слова та права на інформацію і спричинює відчуття міжнародної ізоляції та відсталості. Такі погляди були дуже важливими для розвитку бібліотечної справи в США після Другої світової війни. Бібліотекарі відстоювали право читачів на доступ до інформації та підтримували свободу слова, незалежно від того, чи вважали вони цю інформацію вірною чи неправильною. Це підтвердило важливість ролі бібліотек у забезпеченні свободи слова та доступу до інформації в демократичному суспільстві ~~[6, p.~~

14. У перші 17 років XX ст. американські бібліотекарі обговорювали питання щодо своєї патерналістської цензури, яка полягала в обмеженні доступу до книг із певними ідеями або контентом з метою захисту публіки. Деякі з них почали висловлювати опір цій ідеї, переконуючи, що цензура має обмежувати свободу читання та руйнувати плюралістичні погляди. Однак перехід США до Першої світової війни спричинив зміну поглядів, бібліотекарі вважали цензуру як патріотичний обов'язок, тому дебати про це питання згасли. Хоча більшість бібліотекарів все ще вважали, що цензура вирішує певні проблеми суспільства, рух, спрямований на підтримку свободи читання та плюралістичних поглядів, постійно зростав. Коли в 1914 р. у Європі почалася війна, бібліотеки відреагували, доклавши особливих зусиль, щоб зібрати велику та повну колекцію літератури про війну всіма мовами та в усіх формах. Представлені мали бути всі сторони і всі точки зору. Хоча війна була проблематичною для Америки через велике та впливове німецьке населення, німецькомовні книги про війну були відкладені окремо разом з іншими німецькомовними книгами, оскільки німецькі читачі звертаються лише до книг цієї колекції, а книги про війну німецькою мовою втрачаються для них, якщо вони зберігаються разом з англійськими. У той же час американські бібліотекарі також дискутували про доступність іншомовних матеріалів. Їх цікавило, чи не було б краще для іммігрантів, якщо б вони отримували інформацію про Америку їхньою рідною мовою і швидше асимілювалися. Зі вступом Великобританії у війну американські бібліотекарі були налякані спричиненими британською цензурою труднощами з отриманням німецької пропаганди, яку американці вважали суто освітньою. Раптове посилення кордонів там, де їх раніше не було, шокувало міжнародну спільноту або принаймні ту її частину, яка ще не перебувала в стані війни. Окрім раптових труднощів з отриманням літератури з Європи, війна не сильно вплинула на американських бібліотекарів. Здебільшого їм вдалося зберегти нейтралітет як професії, принаймні в американському конфлікті-209 Ярослав Дейнека між пацифістами та прихильниками європейської війни.

Деякі бібліотекарі, особливо бібліотекарі-пацифісти, наполягали на пропаганді, а не просто на відсутності цензури. Після того як США приєдналися до бойових дій у Європі, хвиля патріотизму припинила дискусії щодо переваг і недоліків цензури. У той же час, під час війни, саме цензура була прийнятним правилом, але після війни дискусія про доцільність цензури знову відновилася. Одним з її прикладів є діяльність бібліотечної комісії штату Вісконсін. Вона переглянула свою традиційну позицію нейтралітету, стверджуючи, що умови війни витіснили суто академічні проблеми. Бібліотеки Вісконсіна були повинні використовувати свою владу як державна установа на благо країни. На думку комісії, невикористання своїх сил для допомоги справі війни було еквівалентом державної зради, а однією з ключових сильних сторін бібліотеки була можливість вибирати, що буде доступним для публічного читання, а що ні ~~[6, p. 5 [32]]~~. Основна частина фактичної цензури була зосереджена на політиці. У 1918 р. Публічна бібліотека Сент-Луїса оголосила, що вилучила не лише прони́мецьку літературу, а й будь-які книги, які обговорювали нейтралітет, соціалізм чи пацифізм. Публічна бібліотека Клівленда зайняла тверду й публічну позицію щодо вилучення всієї літератури, яка могла б викликати у громадськості сумніви щодо американського уряду чи військових зусиль, і особливо тієї, яка могла б викликати у громадськості симпатії до ворожих націй ~~[6, p. 5]~~. Цю цензуру не вважали ані суворою, ані радикальною ті, хто її впроваджував; це був обов'язок бібліотеки під час війни, і бібліотекарі заслуговували на похвалу, яку вони отримували за виконання своєї ролі. Іншою поширеною формою цензури в багатьох бібліотеках була цензура за мовою. Вона була задіяна як до літератури, написаної німецькою мовою, так і літератури, перекладеної з німецької на англійську. Публічна бібліотека Нового Орлеана вилучила всю німецьку літературу з 1916 по 1919 р., а Публічна бібліотека Квінсу прибрала німецьку літературу зі своїх полиць у 1919 та 1920 р. ~~[6, p. 5]~~. Метою вилучення книг було усунення спокус. Якби відвідувачі бібліотеки знали, що книга існує, вони могли піти шукати її

деінде, навіть якщо не могли отримати її в публічній бібліотеці. Вилучення книг мало на меті позбавити їх уваги громадськості, а відвідувачам бібліотек дозволили читати лише ті належним чином патріотичні книжки, які ще були в обігу. Беззаперечне вилучення німецької літератури з полиць є вражаючим масштабним і невибірковим актом цензури. З огляду на таку велику кількість цензури, можна було б очікувати більше дискусій. ~~210 ISSN 2224-9516. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2023. Вип. 67~~ Особливості діяльності бібліотек Сполучених Штатів Америки про це, особливо в дусі похвали чи вказівок. Проте таких прямих дискусій надзвичайно мало. Деякі бібліотеки використовувалися як тимчасові пункти вербування. У Солт-Лейк-Сіті публічна бібліотека допомогла виявити та зареєструвати хлопчиків, які не відвідують школу, для робочого резерву для хлопчиків та організації, яка вербувала хлопців віком від 16 років для роботи на фермі. Вісконсінську бібліотеку використовували як пункт набору медсестер, а в Мінеаполісі кілька кімнат приміщення бібліотеки було віддано під призовну комісію. Вони також давали інструкції щодо різного роду допомоги армії та її тилу, наприклад, в'язання та збирання металобрухту ~~[3, p. 14]~~. Певні бібліотеки попри війну намагалися прищепити звичку читати. Одним із завдань бібліотек на той час було залучити якомога більше дітей до установи. Бібліотекарі пропонували вчителям теми проєктів, і їх часто запрошували поговорити безпосередньо зі студентами про патріотизм. Зважаючи, що дедалі більше дітей доводилося кидати школу та допомагати вдома, коли старші брати, сестри чи батьки йшли на війну, бібліотеки почали пропонувати навчальні матеріали, щоб допомогти їм продовжити навчання. Крім того, бібліотекарі використовували дітей як засіб доставки брошур та книг до батьків. Іншою метою бібліотек під час Першої світової війни було забезпечення солдатів інформаційними матеріалами. Після того як США оголосили війну Німеччині, президент ALA В. Л. Браун призначив Комітет військової служби. Урядова комісія з питань діяльності тренувальних таборів тоді проголосувала за те, щоб покласти на цей орган

відповідальність за забезпечення бібліотечних приміщень у військових таборах. Під керівництвом В. Вільсона ALA об'єдналася із шістьма іншими організаціями, щоб упорядкувати збір фондів і книг. Військовий міністр США Н. Д. Бейкер призначив групу до Військової ради бібліотеки з метою збору мільйона доларів, які будуть використані на будівлі, припаси та персонал для бібліотечної роботи. Ця група швидко досягла своєї мети, і на додаток до особистих пожертв вони отримали грант у розмірі 10 тис. дол. для кожної табірної бібліотеки від Корпорації Карнегі. Книгозбір був організований централізовано, щоб передати книги солдатам, але насправді місцеві бібліотеки мали популяризувати та збирати пожертви. Після закінчення війни виникло хвилювання щодо того, що солдати, які перебували в мирних районах і очікували на повернення додому, мали бажання читати, але не мали можливості зробити це через відсутність необхідних засобів. Більшість книг і журналів, які були надані під час боїв, були майже повністю зношені. ~~[3, р. 18]. 211 Ярослав Дейнека~~ Після завершення Першої світової війни цензура зберігалася ще кілька років, але бібліотекарі були більше зосереджені на відновленні післявоєнного життя, ніж на аналізі впливу пропаганди та цензури під час війни. Вони не намагалися глибоко проаналізувати ці питання та переосмислити їхній вплив на бібліотечну справу. Водночас бібліотекарі продовжували відновлювати та розширювати свої колекції, звертаючи увагу на різноманітність та доступність матеріалів для своїх користувачів. Однак це не значить, що проблеми з пропагандою та цензурою були ігноровані. З часом бібліотекарі стали активніше займатися цими питаннями, проводити різноманітні дослідження та публікувати наукові праці, щоб висвітлити їхній вплив на бібліотечну справу та забезпечити вільний доступ до інформації для всіх користувачів. У середині 1920-х років американські бібліотекарі знову почали сумніватися в обґрунтованості цензури. Наприкінці 1939 р. ALA стала першою національною асоціацією, яка офіційно зайняла позицію проти цензури. Однак на порозі Друга світова війна, і етика американських бібліотекарів

невдовзі знову зіткнеться з тиском війни.

Сьогодні в США понад 9 тис. публічних бібліотек (16 тис. – разом із філіями), що по всій країні пропонують вільний доступ до книг, комп'ютерів, інтернету, освітніх заходів тощо. У своїй діяльності сучасні публічні бібліотеки США активно впроваджують інформаційно-комунікаційних технологій, надають допомогу у формуванні цифрової грамотності користувачів. Бібліотеки зосереджені на поєднанні інтернету та на традиційних документальних архівів, що збільшує попит на бібліотечні послуги. Така тенденція нині досить затребувана. Як зазначалось, діяльність сучасні публічні бібліотеки США будують на впровадженні інформаційно-комунікаційних, цифрових технологій та формуванні цифрової грамотності користувачів. Важливим є перетворення інформації у цифровий формат. Мова йде про використання е-книг, перевагами яких є: можливість повнотекстового пошуку та швидкість доступу до нових видань. Відтак, сучасним бібліотекам США належить провідна роль в опануванні нових інформаційно-комунікаційних технологій.

Головними еволюційними тенденціями сучасного розвитку американських бібліотек вважаються: міжнародна та внутрішньоамериканська корпоративна діяльність на базі телекомунікаційних мереж Інтернету; переведення бібліотечних фондів з традиційних паперових на електронні носії з метою економії місця для книг у фондосховищах; організацію онлайн-бібліотечних каталогів та інших пошукових засобів; становлення і підвищення кваліфікації фахівців, які можуть працювати в умовах комп'ютеризації бібліотек, а також організація навчання користувачів інтернет-грамотності. Упродовж усієї історії існування бібліотеки США практично безупинно підтримували інноваційний процес, під впливом різних факторів паралельно відбувалося формування і становлення різних типів бібліотек, серед яких особливе місце посідають бібліотеки університетів і коледжів. Термін «академічна бібліотека» (academic library) в бібліотечній науці та практиці

США трактується як бібліотека, що формується як підрозділ коледжів, університетів або інших академічних інститутів, здійснює освіту вище шкільної, та призначена задовольняти інформаційні потреби переважно студентів, професорсько-викладацького складу інститутів. Особливим періодом розвитку академічних бібліотек є впровадження інформаційнокомунікаційних інформаційно комунікаційних технологій. Розглянемо основні тенденції впровадження ІКТ в академічних бібліотеках. Академічні бібліотеки США почали комплектувати фонди електронними виданнями ще наприкінці 1990-х років. Статистика останніх років показує стійке зростання кількості електронних колекцій.

Цікавою є робота бібліотек США із впровадження різноманітних літературно-ігрових програм для залучення дітей та молоді до читання. Основний акцент у таких програмах припадає на організацію літнього дозвілєвого читання дітей. Робота із залучення дітей до читання досить складна і вимагає ретельної підготовки. Це підтверджує досвід організації літніх програм читання для дітей та підлітків, що набули визнання як активний метод залучення до бібліотек. Робота з планування та організації літніх програм триває протягом року. Особлива увага звертається на підготовку тих, хто зайнятий у програмі, адекватному фінансуванню, регулярному оцінюванню кожної програми та її послідовному покращанню. Аналізуючи програми, можна помітити, що в більшості з них багато подібного, та найбільш цікавою, в даному випадку, є сама ідея: організувати літнє дозвілєве читання дітей регіону з елементами змагання та привабливої атрибутики (дипломів, щоденників). Так, програма Публічної бібліотеки Сент-Луїса (США) на цьому тлі є досить типовою. Бібліотекарі, складаючи свою програму, акцентували на тому, що всіх дітей приваблює спорт.

У США залучають до читання не лише бібліотеки, а й спеціальні центри читання. Сьогодні таких центрів у державі 47. За останні роки у США відбулося кілька національних кампаній із залучення до читання: «Рік читача» (1987), «Рік юного читача» (1989), «Рік читача на все життя» (1991),

«Пізнавай нові світи – читай!» (1992), «Книга змінює життя» (1993-1994), «Побудуй своє майбутнє – Читай» (1995-1996), «Створимо націю читачів» (1997-2000), «Повіdomляємо з історії Америки» (2001-2003).

У США немає поняття «дитяча бібліотека» є публічні бібліотеки, в яких діють дитячі відділи.

Головний принцип роботи датських бібліотек, а особливо головної Муніципальної бібліотеки Копенгагена, «Від іграшки – до книги». У центрі холу висить «капелюх чарівника», і той, хто його одягає, стає на якийсь час оповідачем. Поряд купольний міні-театр. Дитина може стати режисером та актором своєї вистави. Найвидатніший за останні роки дитячий бестселер – твори англійської письменниці Дж. Ролінг про фантастичні пригоди Гаррі Поттера – підказав бібліотекарям Інтернаціональної бібліотеки у Стокгольмі ідею цікавого проекту. Книжки Дж. Ролінг перекладені на десятки мов світу. Їх читають усі – і дорослі, і діти. Успіх твору – в талановитому використанні традиційних казкових мотивів, сповнених сучасного змісту. Основний мотив твору – утвердження справедливості.

Цікаво рекомендують книги в Публічній бібліотеці м. Хамільтон (Канада). Для маленьких канадців видаються рекомендаційні анотовані бібліографічні списки. Один з них має назву «Що трапляється в бібліотеці: прочитай про це». Він присвячений книжці, бібліотеці та бібліотекарю. «Читайте разом» – це списки, що регулярно видаються для батьків і дітей шести-десяти років. До них додаються спеціально підготовлені рекомендації, як залучити дитину до читання, як зацікавити.

У Великобританії сьогодні широко використовується термін «reader__development», який українською перекладається як розвиток та підтримка читання. Reader__development – це філософія тепер вже національного руху, спрямованого на розвиток і підтримку читання у Великобританії. Цей термін поширився у бібліотечному світі в середині 1990-х років. Головні завдання руху – підвищити впевненість особи як читача і навчити отримувати задоволення від читання; урізноманітнити

читання людей; надати читачам можливість висловлювати враження від прочитаного; піднести статус читання як творчого процесу; шляхом залучення до читання сприяти вихованню і розвитку творчої та соціально адаптованої особистості.

Наприкінці 1990-х років уряд Великобританії ініціював кампанію під назвою Національний рік читання, щоб підвищити стандарти грамотності та рівня читацької культури в країні.

На телебаченні і радіомовленні було започатковано ряд програм для пропаганди читання та грамотності. Однією з таких програм стало «Велике читання», згідно з яким усе населення країни було запрошене проголосувати за свою улюблену книгу. В межах кампанії створювалися літературно-ігрові програми на підтримку читання дітей та підлітків. Проводилися зустрічі з письменниками, книжкові фестивалі, марафони, аукціони, виставки. Використовувалися такі методи, як спільне написання коміксів, організація інтерактивних виступів письменників, використання нових технологій.

За результатами кампанії було сформульовано три головні ідеї для всіх наступних програм розвитку і підтримки читання дітей у Великобританії: змінити ставлення до читання, підтримати провідну роль бібліотеки в розвитку читача, працювати у партнерстві із школою та сім'єю.

Проблема традиційної бібліотеки полягає в тому, що вона зорієнтована на читача, для якого культура читання є невід'ємною складовою його духовного світу. А як бути з тими, для кого читання з дитинства не стало життєвою потребою? Особливо гостро ця проблема постає в непрестижних районах великих міст. Зараз набуває поширення точка зору, згідно з якою бібліотека повинна допомогти саме тим, хто ніколи в житті не був у бібліотеці. Так у Франції виникли «вуличні бібліотеки». Вже більше тридцяти років у передмісті Парижа Пті-Кламар діє «Кругла бібліотека» (названа так за формою її будівлі). На її базі створено «бібліотеку без стін». Щосереди, вранці, в один і той же час, в одному і тому ж місці, неподалік від дитячої пісочниці, розгортається «бібліотека без стін». Як тільки діти бачать

бібліотеку, кидають гру, і сама по собі виникає бібліотека. Хтось вибирає книжки, хтось відразу поринає у читання, інші слухають, як бібліотекар чи хтось із дорослих щось розповідає. Діти й самі розповідають різні історії, обмінюються враженнями від прочитаного. На вулиці вони відчують себе вільнішими, крім того, вони вільні від інших клопотів – наприклад, підтримувати тишу та порядку.

Бібліотека для дітей XXI століття має інтегрує різні форми організації роботи, сьогодні це й фонотеки, і відеотеки, і музеї, і виставкові зали та ігroteки. Усі елементи роботи дитячої бібліотеки – стиль спілкування бібліотекарів з дітьми, інтер'єр, м'які меблі, іграшки, релаксаційні зони, мають бути створені з урахуванням дитячої психології, допомагати сформувати образ, з одного боку, «теплої оселі», що захищає дитину від зовнішнього світу, з іншого, – модель світу, яка б допомогла дитині активно адаптуватися до сучасної соціокультурної сфери.

Висновки до Розділу 1. Теоретичні основи функціонування бібліотек як центрів об'єднання громад

У цьому розділі було розглянуто бібліотеки як важливі соціальні інституції, що відіграють роль центрів громади. Теоретичний аналіз показав, що бібліотеки виконують не лише інформаційну функцію, але й соціальну, культурну, освітню, комунікаційну та інтеграційну. Вони сприяють розвитку освіти, соціальної згуртованості, громадянської активності, культурної спадщини та національної ідентичності. Бібліотеки взаємодіють із різними установами та організаціями громади, що посилює їхній вплив на соціальне середовище. Світовий досвід підтверджує універсальність соціальних функцій бібліотек, а також їх здатність трансформуватися відповідно до потреб громади в умовах цифровізації та глобалізації.

~~ВИПРАВЛЯЛА РОЗДІЛ!!!~~

~~НЕ ПОБАЛИЛА ДЖЕРЕЛ!!!~~

~~Є СКОРОСЕННЯ ПО ТЕКСТУ — треба попрацювати~~

~~ПРАЦЮЙ В ЦЬОМУ ФАЙЛІ!!!~~

РОЗДІЛ 2.

АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ БІБЛІОТЕК ЯК ЦЕНТРІВ ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАД

2.1. Історія розвитку бібліотек у США як центрів громадських ініціатив

Розвиток та становлення американських бібліотек, на відміну від загальносвітового секулярного розвитку бібліотек, сягає корінням XIX століття. У XIX столітті ідея публічної бібліотеки, що фінансується з державних коштів та відкрита для всіх користувачів, була досить сміливою. О. Олійник, вивчаючи основні тенденції розвитку американських бібліотек кінця XIX століття, виділяє три фактори, що суттєво вплинули на інтенсивний розвиток бібліотек, особливо публічних: заснування Американської бібліотечної асоціації, яка надала бібліотекарям незамінну

організаційну структуру; публікація вже класичної "Доповіді про публічні бібліотеки в Америці" (1876) та заснування "Library Journal" (1876), які відповідали на проблему відсутності професійної літератури; масовий меценатський рух найщедрішого благодійника в історії американських бібліотек, Ендрю Карнегі. Крім Карнегі, інші меценати також привернули увагу до бібліотек, імена яких і сьогодні закріплені на численних будівлях бібліотек. Як ми бачимо, відмінними рисами розвитку американських публічних бібліотек того часу були їх доступність та відкритість для читачів, здобуття професійного статусу та філантропічна фінансова підтримка [16].

Протягом тисячоліть бібліотеки збирали, організовували та зберігали матеріали, забезпечуючи доступ до них своїм користувачам (або ні). Але форми цих ресурсів постійно змінювалися, від сувоїв і кодексів до вінілових платівок і лазерів, а потім до електронних книг, електронних баз даних і відкритих наборів даних. Бібліотеки були змушені, щонайменше, визнавати еволюційні системи виробництва та розповсюдження медіа, якщо не стати важливим центром. Подумайте про середньовічні скрипторії, де створювалися рукописи; про зміни у видавничій справі та книготоргівлі після Гутенберга; про розквіт інформаційних технологій та їхню мережу каналів, протоколів і норм. На кожному етапі змінювалися контексти (просторові, політичні, економічні, культурні), в яких функціонують бібліотеки; отже, вони постійно переосмислюють як свою природу, так і те, як вони надають ці важливі інформаційні послуги. Бібліотеки також виконували низку змінних соціальних і символічних функцій. Від них очікувалося, що вони втілюватимуть велич правителя чи держави, тісний зв'язок між «знанням» і «владою», а зовсім недавно – слугувати «громадськими центрами», «публічними місцями» чи «фабриками думок».

Навіть ці, здавалося б, сучасні метафори мають довгу історію. Давня Олександрійська бібліотека була прототипом фабрики ідей, а перші будівлі Карнегі 1880-х років служили громадськими центрами, в яких розміщувалися

басейни та громадські лазні, боулінг-клуби, більярдні та навіть тири, а також книжкові полиці.

У міру розширення програми грантів Карнегі на міжнародному рівні (більше 2500 бібліотек по всьому світу), секретар Дж. Бертрам стандартизував дизайн у своїй брошурі 1911 року «Примітки щодо будівництва бібліотечних будівель», пропонуючи отримувачам гранту вибір із шести моделей, нібито розроблених архітектором Е. Тілтоном. Примітно, що всі вони передбачали наявність аудиторії. Підсумовуючи, бібліотека завжди була місцем, де інформаційні та соціальні інфраструктури перетинаються в рамках фізичної інфраструктури, яка (в ідеалі) підтримує цю програму.

Окремою сторінкою еволюції американських бібліотечних установ є функціонування мобільних бібліотек, які в своєму розвитку пройшли шлях від книжкових возів (1905) до сучасних інфобусів. Так, на початку XXI століття розвивається нова модель, наприклад, інфобус – комп'ютеризований автобус з доступом до Інтернету та баз даних системи публічних бібліотек округу Шелбі (Мемфіс, Теннессі, США, 1999), що спеціалізувався на обслуговуванні іноземців, які проживають в Мемфісі. У цьому контексті варто згадати про наступне покоління мобільних бібліотек, представлене в США цифровим букмобілем ("Digital Bookmobile"). Цей бібліобус був створений на базі високотехнологічного тягача-причепа, обладнаного широкосмуговим доступом до Інтернету, комп'ютерами, аудіосистемами, що дозволяло завантажувати та читати електронні книги, аудіокниги, музику та відео, а також проводити інтерактивні освітні заходи в різних містах Сполучених Штатів.

Загалом, кожна бібліотека країни йшла окремим шляхом впровадження інформаційно-комунікаційних технологій. Відзначимо, що ідея комп'ютеризації бібліотек все ж належить М. Дьюї, який запатентував, серед іншого: розміщення книг на складі, каталогізацію, нумерацію видань, що полегшувало пошук тощо, першим висунув ідею відкриття бібліотек на

тривалий час, що стало початком розвитку цифровізованої бібліотеки – незалежної від місця та часу.

Сьогодні в США існує понад 9000 публічних бібліотек (16000, включаючи філії), які по всій країні забезпечують безкоштовний доступ до книг, комп'ютерів, Інтернету, освітніх заходів тощо. У своїй діяльності сучасні американські публічні бібліотеки активно впроваджують інформаційно-комунікаційні технології та надають допомогу у формуванні цифрової грамотності користувачів. Бібліотеки зосереджуються на поєднанні Інтернету та традиційних архівів документів, що підвищує попит на бібліотечні послуги. Ця тенденція наразі дуже популярна. Як зазначалося, сучасні американські публічні бібліотеки базують свою діяльність на впровадженні інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових технологій та формуванні цифрової грамотності користувачів. Важливим є перетворення інформації в цифровий формат. Йдеться про використання електронних книг, перевагами яких є: можливість повнотекстового пошуку та швидкість доступу до нових публікацій.

Таким чином, сучасні американські бібліотеки відіграють провідну роль у придбанні новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Основними напрямками сучасного розвитку американських бібліотек є: міжнародна та внутрішньо-американська корпоративна взаємодія на основі телекомунікаційних мереж Internet; перехід бібліотечних фондів від традиційних паперових носіїв до електронних, з метою оптимізації місця для книг у книгосховищах; організація онлайн-каталогів бібліотек та інших інструментів пошуку; навчання та професійний розвиток фахівців, здатних працювати в умовах інформатизації бібліотек, а також організація навчання користувачів основам культури Internet.

Протягом своєї історії американські бібліотеки практично завжди підтримували процес інновацій під впливом різноманітних факторів, при цьому паралельно відбувався розвиток і формування різних типів бібліотек, серед яких особливе місце займають університетські бібліотеки. В

американській бібліотечній справі та практиці поняття "академічна бібліотека" визначається як бібліотека, що формується як структурний підрозділ коледжів, університетів або інших навчальних закладів та орієнтована переважно на задоволення інформаційних потреб студентів, викладачів і викладачів вищих навчальних закладів. Особливий період у розвитку академічних бібліотек пов'язаний із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій.

Розглянемо основні тенденції застосування ІКТ в академічних бібліотеках. Академічні бібліотеки США почали накопичувати фонди з електронними виданнями наприкінці 1990-х років. Статистичні дані останніх років показують стійке зростання кількості електронних колекцій. Опитування, проведене American Journal Library Journal у 2016 році, показало тенденцію до значного збільшення кількості електронних колекцій, причому було виявлено, що найбільше збільшення кількості електронних книг спостерігається в університетських бібліотеках. Опитування, проведене у 2017 році компанією Elsevier серед 140 бібліотек, включаючи академічні, підтверджує зростаючий інтерес до електронних публікацій. Згідно з результатами опитування, основними факторами постійного інтересу є потреба в дистанційному доступі в будь-який час, можливість одночасного доступу кількох користувачів (58%), необхідність використання приміщень книгосховищ для інших цілей (40%). Але головна причина – переваги та потреби користувачів. Представлена інфографіка пояснює причини перенесення традиційного паперового фонду до віддаленого книгосховища, де права частина зображення відображає співвідношення електронних (світлий колір) і друкованих видань (темний колір). Ліва частина – використання колекції. Згідно з графіком, використання традиційної колекції становить менше 1%.

Незважаючи на зростаючу популярність та численні переваги електронних книг, все ще існують деякі проблеми у їх використанні, як для

бібліотек, що їх купують, так і для читачів. Серед недоліків електронних книг – різноманітність платформ, типи доступу, моделі придбання та ліцензії.

Вартість електронних академічних монографій, а також технічні та організаційні труднощі їх використання в освітньому процесі, є серйозною перешкодою для розвитку електронної частини колекцій університетських бібліотек. За деякими даними, академічна література в електронному форматі коштує в середньому на 10-15% дорожче, ніж її паперові аналоги. У таких сферах, як економіка та право, різниця у ціні може бути суттєвою. Більшість видавців накладають суворі обмеження як на кількість сторінок, які можна завантажити та роздрукувати, так і на кількість користувачів, які можуть одночасно використовувати видання, а також на використання міжбібліотечного обміну.

Підручники не завжди доступні для ліцензування бібліотеками, а коли доступні, то за дуже високою ціною та з численними обмеженнями щодо кількості користувачів, які можуть одночасно використовувати видання, друкувати його або зберігати на комп'ютері. Дебати щодо того, чи повинні американські університетські бібліотеки купувати підручники та організовувати доступ до них, тривають уже багато років. Перехід до використання електронних видань лише посилив ці дебати. Купівля електронних книг та організація доступу до них здійснюється переважно двома способами: купівля та підписка. Крім того, поширеною є покупка.

Однак підписки через агрегатори залишаються одним із найпопулярніших способів придбання електронних видань. Колекції, засновані на підписці, які часто купуються через консорціуми, зазвичай містять десятки або навіть сотні назв з різних академічних дисциплін і дозволяють одночасний доступ для необмеженої кількості користувачів. Наприклад, колекція Ebscohost Academic Search Complete містить понад 200 тис документів майже з усіх областей, опублікованих великими університетськими видавництвами, такими як Cambridge University Press, De Gruyter, Elsevier, Harvard University Press, John Wiley & Sons, Oxford

University Press тощо. Унікальним проектом з оцифрування фондів американських бібліотек, який очолює Бібліотека Конгресу, є програма Національної цифрової бібліотеки (NDL). Проекту NDL передував п'ятирічний пілотний проект (1990-1994), під назвою "Американська пам'ять", також відомий як основний проект Національної цифрової бібліотеки. Цей проект здійснив експериментальну оцифровку деяких колекцій історичних документів, аудіо- та відеозаписів, фотографій та інших матеріалів з фондів Бібліотеки Конгресу США.

Бібліотека Конгресу розглядала важливе доповнення NDL до свого 200-річчя як "подарунок нації" (у 2000 році було оцифровано понад 5 млн назв з фондів її партнерів). Це були дуже різні матеріали: особисті документи американських президентів, фотографії часів Громадянської війни, документи рухів на захист права жінок голосувати та громадянських прав тощо.

Проекти з оцифрування видань реалізуються за фінансової підтримки державних та приватних партнерів, а також у співпраці з установами, фондами та компаніями, що різними способами сприяє і дозволяє відкритий доступ у багатомовному форматі до багатьох найцінніших та найцікавіших документів як з історії та культури Америки, так і документів, що представляють культури різних країн світу.

Особливістю бібліотеки є зручний та безкоштовний доступ до ресурсів завдяки багатомовності: бібліотека працює сімома мовами (англійська, французька, тощо), але віртуальні виставки представлені сорока мовами світу. В основному представлені оцифровані рукописні та друковані книги, газети, архівні документи, фотографії, аудіозаписи, кінохроніка тощо. Наприклад, електронні видання професійних бібліотек у США давно популярні, такі як "Children and Libraries", "Library Resources & Technical Services", "Library Technology Reports", "Reference & User Services Quarterly" та багато інших [9]. Сьогодні Бібліотека Конгресу США є одним з основних постачальників відповідних ресурсів для користувачів, приділяючи велику

увагу довідково-інформаційному обслуговуванню віддалених користувачів через Інтернет, консультування з питань використання сучасних технологій та придбання інформації, а також досвіду якості та надійності електронних документів, представлених в мережі. Об'єктивною необхідністю функціонування та розвитку бібліотек як динамічних центрів освіти, читання та інформаційної грамотності в сучасному суспільстві знань є важливість створення відповідної регуляторної та правової бази для бібліотек. Основні напрями та пріоритети розвитку бібліотек у США визначені законодавством країни. У зв'язку з цим слід зазначити, що з початку 2021 року американська громадськість обговорює законопроект Build America's Libraries Act, який був представлений в Сенаті 28 січня 2021 року сенатором Джеком Рідом (D-RI) та в Палаті представників 3 березня 2021 року представниками Е. Левіном, Д. Янгом та співавторами. Законопроект було прочитано двічі та передано до Комітету з питань охорони здоров'я, освіти, праці та пенсій для розгляду. Документ спрямований на забезпечення ремонту, модернізації та будівництва бібліотечних приміщень у громадах з обмеженим доступом до послуг та фінансування модернізації національної бібліотечної інфраструктури для вирішення таких проблем, як стихійні лиха, COVID-19, пропускна здатність, екологічна небезпека та бар'єри для доступності.

2.2 Роль бібліотек у соціальній інтеграції та культурному обміні в США

Публічні бібліотеки можуть бути надзвичайно корисними для нових мешканців, відіграючи вирішальну роль у розширенні доступу до інформації, ліквідації соціальної нерівності та підвищенні якості їхнього життя. Їхня місія полягає у забезпеченні безперешкодного доступу до інформації, знань, культурних цінностей та можливостей для дозвілля. Завдяки своїм послугам, бібліотеки стають ідеальним місцем для сприяння соціальній інтеграції та покращення перспектив, як для новоприбулих, так і для приймаючого суспільства, для мирного співіснування.

Відтак, публічні бібліотеки відіграють центральну роль у підтримці вивчення мов. У Шербруку, вони забезпечують користувачів наборами для читання, які дозволяють їм опановувати французьку мову, використовуючи різні мови. Це двомовні книги, де французький текст розміщений на одній сторінці, а відповідний переклад іншою мовою - на протилежній. Набори також містять чотири документи, три з яких супроводжуються компакт-диском та ламінованим списком. Ці матеріали легко сприймаються: частина тексту написана рідною мовою читачів, а інша – французькою, як другою мовою, що сприяє їхньому навчанню французької та, відповідно, інтеграції в Квебеку [36].

Публічні бібліотеки також пропонують літературу для дітей та дорослих кількома мовами (англійською, іспанською, німецькою, російською, в'єтнамською та іншими), зокрема двомовні видання. Ці зібрання дозволяють читачам з інших країн підтримувати зв'язок зі своєю культурною спадщиною, а також сприяють популяризації цих культур серед інших людей.

Швидкі зміни в технологіях та соціальній сфері. XXI століття розширило роль соціальних медіа ~~(СМ)~~ у суспільстві. Термін "соціальні медіа" описує вебсайти та додатки, які дозволяють користувачам взаємодіяти зі своїм контентом (створювати, розповсюджувати), відвідувати соціальні мережі тощо. Здебільшого поняття "Web 2.0" та "соціальні медіа" перекриваються та використовуються для опису одного й того ж явища, пов'язаного з онлайн-спільнотами та розповсюдженням/обміном мережевими ресурсами. Web 2.0 характеризує друге покоління інтернет-сайтів в цілому, тоді як соціальних медіа~~СМ~~ є практичним втіленням цієї ідеї у вигляді різних веб-додатків, створених для масової комунікації користувачів мережі. Метою статті є аналіз досвіду використання соціальних медіа в американських бібліотеках та вивчення змін, викликаних таким застосуванням технологій. Основні типи соціальних медіа:

- соціальні мережі (Facebook, Vkontakte, MySpace, тощо);

- платформи для блогів та форумів (Blogger, Gaia online, тощо)
- мікроблоги (Twitter, Tumblr, тощо);
- вікі та інші "спільні" проекти (Вікіпедія, WikiBooks, тощо);
- медіа-портали (YouTube, Flickr, Slideshare, тощо);
- портали веб-закладок (BigSonomy, CiteULike, тощо);
- віртуальні світи (Second Life, World of Warcraft, тощо);
- новинні портали.

Найбільш поширеним типом соціальних медіа є соціальні мережі, які набули значної популярності в 2000-х роках, коли широке впровадження інтернет-технологій сприяло зростанню попиту на такі послуги. Спочатку це були Friendster та LinkedIn (2002), потім MySpace та Facebook (відповідно 2003 та 2004 роки). Оскільки найбільш популярні глобальні СМ (Facebook, Twitter, YouTube, Wikipedia, тощо) були створені в США, дослідження їх використання серед американських бібліотек також є актуальним для розвитку національних бібліотечних питань. Дослідження середини 2000-х років показали, що більшість директорів бібліотек США скептично ставилися до послуг соціальних медіа та ігнорували їх значення для розвитку установ. Однак експерименти з Facebook та MySpace у 2008 році показали позитивні результати та схвалення користувачів, яких привабляло онлайн-статус бібліотекарів у Facebook та можливість прямих негайних питань.

В іншому дослідженні було зафіксовано початок впровадження широкого спектру послуг через Facebook, в основному, просування власних ресурсів. Таким чином, бібліотеки всіх видів в США почали все більше використовувати соціальні медіа, спочатку Facebook, потім Twitter, Google+, YouTube та інші. Постійне збільшення кількості користувачів стало вагомим аргументом у популяризації бібліотек, враховуючи загальну тенденцію до зменшення відвідувачів читальних залів. "Соціальний капітал": саме так англійські дослідники стисло підсумували можливості [соціальні медіа](#) СМ для академічних бібліотек.

Протягом кількох років більшість середніх та великих бібліотек в США зосередили свій розвиток на [соціальні медіа](#). Згідно з результатами дослідження, у 2009 році [соціальні медіа](#) використовували лише окремі установи. А дані 2012 року показали, що: – 100 % бібліотек, які обслуговують більше 25 000 жителів, мали власний сайт; – 69 % установ (територіальне охоплення у категорії від 25 000 до 500 000 жителів) та 93 % (для категорії більше 500 000 осіб) використовували соціальні медіа у своїй роботі. На кінець 2014 року 76 % академічних бібліотек США використовували соціальні медіа, маючи власні акаунти у Facebook та Twitter і щонайменше один бібліотечний блог. Дані досліджень також показують, що рівень впровадження соціальних медіа в американських бібліотеках значно різниться в залежності від територіального охоплення тієї чи іншої установи, незважаючи на доступність інтернет-технологій. Відповідно до статистичних показників 2013 року (переклад автора з доповненнями), ми маємо такий розподіл соціальних медіа в американських бібліотеках. Як бачимо, використання різних соціальних сервісів в американських бібліотеках набуло масової популярності, і кожна друга установа має власну сторінку в соціальних медіа (Див. Додаток 1).

2.3. Програми та проєкти американських бібліотек, спрямовані на об'єднання громад

У 2023 році Бюро громадських програм Американської бібліотечної асоціації започаткувало найбільшу в історії асоціації грантову ініціативу "Бібліотеки, що трансформують громади" (LTC): Гранти для малих сільських громад, що мають доступ. У першій серії грантів 240 малих сільських бібліотек і громад з населенням менше 25 000 осіб отримали гранти на суму 10 000 або 20 000 доларів США для покращення доступності своїх приміщень, послуг і програм. Американська бібліотечна спільнота поспілкувалася з п'ятьма бібліотеками, які беруть участь у першому році

програми, щоб дізнатися більше про вплив їхніх проектів на людей, яким вони служать. (Див. [Додаток 2-3](#)).

Публічна бібліотека Joeten-Kiyu Public Library, Сайпан, Північні Маріанські острови – це публічна бібліотека Співдружності Північних Маріанських островів, американської території в західній частині Тихого океану, яка складається з 14 островів. Новий Sensory Corner JKPL, фінансований грантом LTC у розмірі 20 000 доларів США, містить обладнання, прилади, технологічні засоби, іграшки та сенсорні матеріали, призначені для дітей, які потребують допомоги з фізичними, розвитковими, поведінковими чи емоційними проблемами. Бібліотека офіційно відкрила Sensory Corner під час церемонії підписання на Національний день бібліотек у квітні. "Мене надихнула Бет [Б. Деміпан, бібліотекар служби технічної підтримки], у якої є дочка [Олександра] з аутизмом", – пояснює Ерлінда К. Напуті, директор бібліотеки та державний бібліотекар. "Коли Алекс приходила до бібліотеки, ми не могли запропонувати їй нічого, крім екрану комп'ютера" [\[46\]](#).

Community Library Burlingame, Берлінгейм, Канзас 20 000 доларів США. Натхненна власним досвідом роботи зі своїм сином-підлітком, який страждає на аутизм, Бренді Шаффер, директор Burlingame Community Library (Канзас) (BCL), використала грант LTC у розмірі 20 000 доларів США для створення більш доступної та привабливої бібліотеки для людей з обмеженими можливостями. BCL встановила доступний вхід з автоматичними дверима, створила інформаційну стійку, що відповідає ADA, та надала меблі та освітлення, орієнтовані на чутливість, для відвідувачів, які мають проблеми з гіперчутливістю. Шаффер придбала аудіокниги Wonderbook та VOX, предмети життєвих навичок, такі як візуальні розклади та набори для гігієни ротової порожнини, а також ресурсні сумки. Шаффер зазначає, що, будучи матір'ю сина, якому зараз 13 років, вона відчувала себе ізольованою, оскільки в місті було мало місць, куди вона могла б легко піти з родиною. "Коли я сіла і подумала, що навіть для мене, як директора, мені

було некомфортно приводити сюди власну дитину, як я можу очікувати, що комусь іншому буде комфортно?", – каже Шаффер. "Після цього я не могла упустити можливість [подати заявку на грант]. Я просто почала мріяти про те, щоб дати таку можливість комусь іншому". Ідея мати ресурси, які можна позичити та спробувати перед покупкою, прийшла Шаффер після власного досвіду інвестування в життєві навички та комфортні ресурси, які іноді не підходили їй. Також доступні подушки та жилети, що обтяжують, набори для навчання горщикам, візок для транспортування, м'ячі для вправ, жетони для ніг та подушки для сидіння. Вона стверджує, що не хотіла, щоб інші сім'ї "починали все з нуля з кожною проблемою". "Створення більш доступної бібліотеки збагачує життя не тільки людей з обмеженими можливостями, але й членів їхніх сімей, які їх люблять", – каже Шаффер. "Усі від цього виграють".

****Algona Public Library, Алгона, Айова |20 000 доларів США.** ****** Після капітального ремонту інтер'єру у 2021 році, Algona Public Library (Айова) (APL) вирішила поширити свою трансформацію назовні та усунути перешкоди для людей з обмеженими можливостями, які не можуть повноцінно користуватися бібліотекою. Грант LTC у розмірі 20 000 доларів США використовується для створення саду та зони відпочинку для членів громади з обмеженою рухливістю. Відкритий простір включатиме доріжки на рівні землі, підняті грядки для людей на інвалідних візках та доступні сидіння. Algona Public Library придбала поворотні крісла, що відповідають вимогам ADA, та тандемні гойдалки з візуальним контактом, що дозволяють двом людям, таким як доглядальник та дитина або дорослі з вадами слуху, грати та спілкуватися невербально, дивлячись один на одного. Обидва варіанти були рекомендовані Exceptional Opportunities, місцевою некомерційною організацією, яка надає дітям та дорослим з обмеженими можливостями можливість активно брати участь у своїх громадах. Багато з їхніх клієнтів відвідують бібліотеку та беруть участь у програмах, – каже бібліотекарка С. Харша, яка подала заявку на грант. "Персонал Exceptional

Opportunities також був у захваті від ідеї надати своїм клієнтам ще один спосіб внести вклад у зростання громади, допомагаючи в догляді за садами та виконуючи дрібний ремонт, а також прибираючи столи та доріжки", – каже Харша. "Таким чином, розвиток садового простору – це не односторонній проект. Він включає можливість внести вклад" [40].

Бібліотеки США вже давно перетворилися з традиційних книгозбірень на багатофункціональні центри громади. Вони слугують простором для навчання, розвитку, соціальної взаємодії, культурного обміну та громадської активності. Завдяки системному фінансуванню, партнерству з громадськими організаціями та активній комунікації з громадянами, американські бібліотеки успішно впроваджують інноваційні ініціативи. Нижче подано огляд кількох найуспішніших кейсів, що демонструють різноманіття ролей сучасної бібліотеки в США.

Кейси бібліотек США:

КЕЙСИ ??? МАЛО ІНФОРМАЦІЇ

Кейс 1. Бібліотека громадської участі – Brooklyn Public Library (BPL), Нью-Йорк.

Brooklyn Public Library запровадила ініціативу BKLYN Commons, яка трансформує бібліотечні філії у майданчики для громадських обговорень, воркшопів, правових консультацій та проєктів соціальної інтеграції. Особливу увагу приділено обслуговуванню іммігрантів та малозабезпечених верств населення. Проєкт отримав підтримку від міської влади та неурядових організацій і має на меті посилити участь громадян у прийнятті рішень на локальному рівні [31].

Кейс 2. Програма “Library of Things” – Sacramento Public Library, Каліфорнія.

Бібліотека Сакраменто пропонує відвідувачам не лише книги, а й побутову техніку, музичні інструменти, набори для кемпінгу, інструменти для ремонту та навіть кухонне обладнання. Програма “Library of Things” сприяє розширенню доступу до речей, які не кожна родина може собі дозволити придбати. Це приклад адаптації бібліотеки до потреб повсякденного життя громади та сталого споживання [\[37\]](#).

Кейс 3. Бібліотека як простір інклюзії – Chicago Public Library (CPL), Іллінойс.

У межах ініціативи YOUmedia, CPL створила цифрові лабораторії для підлітків, де вони можуть вивчати медіатехнології, працювати з відео, 3D-принтерами, музичними студіями та графічними редакторами. Простір орієнтований на підвищення цифрової грамотності, розвиток творчості та профорієнтацію. YOUmedia стала національною моделлю для розбудови інклюзивного молодіжного простору в бібліотеках США [\[44\]](#).

Кейс 4. Бібліотека як центр охорони здоров'я – Pima County Public Library, Арізона.

У співпраці з медичними установами Pima County Library реалізувала ініціативу **Health Connect**, яка забезпечує мешканців доступом до безкоштовних медичних консультацій, інформаційних сесій з питань здоров'я, вакцинації та психологічної підтримки. Бібліотека виступає у ролі "мосту" між охороною здоров'я та громадами, особливо в районах з низьким доступом до медичних послуг [\[42\]](#).

Кейс 5. Бібліотека в умовах кризи – Miami-Dade Public Library System, Флорида.

Під час пандемії COVID-19 бібліотеки Маямі-Дейд переорієнтували свою роботу на допомогу в реальному часі. Було створено мобільні центри доступу до Інтернету, проведено навчальні програми онлайн, а частина філій використовувалася як пункти тестування та вакцинації. Завдяки

оперативному реагуванню бібліотека зберегла свою ключову соціальну роль у критичних умовах [39].

Представлені кейси ~~доводять~~показують, що бібліотеки США стали потужними центрами соціального капіталу, забезпечуючи доступ до знань, послуг і можливостей, необхідних для життєдіяльності громади. Їхній досвід є цінним джерелом ідей для українських бібліотек, які прагнуть зміцнити свою роль як активних учасників громадського розвитку.

ЩО ЦІ КЕЙСИ ДОВОДЬТЬ???

Висновки до другого розділу

Розгляд американського досвіду продемонстрував, що бібліотеки у США є важливими осередками громадянської активності, освіти, культурного розвитку та підтримки вразливих категорій населення. Американські бібліотеки реалізують широкий спектр програм – від YOUmedia та Library of Things до послуг для мігрантів і ініціатив із цифрової грамотності. У США створені інституційні та фінансові умови для активної взаємодії бібліотек із громадами. Важливими чинниками успіху виступають: автономність бібліотек, підтримка з боку органів влади, активна участь громадськості та застосування сучасних технологій. Досвід США може бути цінним для адаптації в українських умовах, зокрема в контексті децентралізації та побудови інклюзивного громадянського суспільства.

РОЗДІЛ 3.

УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ БІБЛІОТЕК ЯК ЦЕНТРІВ ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАД

3.1 Сучасний стан бібліотек в Україні: проблеми та перспективи

Одним з ключових каталізаторів поступу суспільства в теперішніх умовах постала його інформатизація. Інформація, уособлюючи у собі увесь всесвітній досвід людства, що є історичною пам'яттю та фундаментом для подальшого економічного і духовного прориву суспільства, сконцентрована у бібліотеках та архівах світу. Збереження для прийдешніх поколінь цієї безцінної інформації та її носіїв, складових бібліотечних фондів, стало глобальним викликом, над вирішенням якого працюють усі цивілізовані країни та світова спільнота загалом [\[18\]](#).

Охорона бібліотечних фондів є одним з пріоритетних завдань бібліотек України, оскільки тут зберігаються різноманітні види документів, включно з рукописними книгами, стародруками, раритетними та цінними виданнями.

Сучасні бібліотеки – це не тільки сховища паперових джерел інформації (книг, журналів, газет тощо), а й власники нових електронних ресурсів. Проте, на відміну від традиційних фондів з паперовими носіями, які формуються повільніше, електронні ресурси генеруються набагато швидше. І вже сьогодні актуалізується проблема не лише накопичення цих ресурсів, але й їх збереження та спільного використання. Інтернет надає можливість створити бібліотеку нового формату – віртуальну бібліотеку, де читач має доступ не лише до електронних копій фондів конкретної бібліотеки, а й миттєво може отримати будь-яку інформацію з будь-якої бібліотеки світу. Зараз змінюються підходи та способи передачі інформації. Таким чином, для передачі інформації задіюються різноманітні методи та інструменти: хмарні системи, фізичні сервери тощо. Спільною рисою цих інструментів, що еволюціонують від минулого до майбутнього, є забезпечення передачі знань та культури прийдешнім поколінням. Сьогодні бібліотеки зберігають цифрові ресурси, а також традиційні матеріали та надають різноманітні цифрові сервіси для полегшення доступу до інформації, крокуючи в ногу з технологічним прогресом [\[20\]](#).

Першочергово, інформаційні технології та комп'ютери увійшли в усі галузі людської діяльності, тому використання таких технологій в бібліотеках – не виключення. Все більше бібліотек прагнуть задовольнити потреби користувачів якнайкраще за допомогою сучасних комп'ютерних технологій, адже вони дозволяють збільшити кількість відвідувань, полегшити роботу бібліотекаря. А найголовніше – комп'ютеризація бібліотек відкриває можливості для більш повного задоволення читацьких потреб, скорочує витрати часу на пошук необхідної інформації, робить доступ до практично будь-якої інформації відкритим [\[27\]](#).

На перспективу пропонується розглянути деякі нові тренди в бібліотечних технологіях та те, як цифрові ресурси можуть сприяти поліпшенню обслуговування користувачів бібліотеки. Деякі наукові дослідження вказують на те, що переважна більшість користувачів

відвідують бібліотеку саме для того, щоб порівняти книги з інформацією, доступною в Інтернеті. Існує думка, що переорієнтація бібліотечних послуг має повернути інтерес до надрукованих книг і почати змінювати негативні тенденції останнього десятиліття [27].

Отже, слід звернути увагу на кілька технологічних змін, які формують обличчя бібліотек майбутнього: цифрові дані, штучний інтелект та автоматизація бібліотечних процесів. Окрім цифрових послуг, штучний інтелект зарекомендував себе як потенційний інструмент для підвищення ефективності діяльності бібліотеки. Ключовим аспектом модернізації системи зберігання фондів у бібліотеках є застосування штучного інтелекту, незважаючи на складність впровадження цієї технології. Співробітники бібліотек можуть отримати унікальні можливості використання штучного інтелекту у своїй діяльності, зокрема, для забезпечення збереження фондів. Зрештою, сучасні бібліотеки значно розширили свої цифрові пропозиції, включивши не лише електронні книги та статті, а й електронні версії фізичних документів у хорошому фізичному стані. Наступним етапом автоматизації бібліотек є впровадження автоматизованих систем контролю доступу до документів та каталогів, включаючи системи ідентифікації та відеоспостереження, з метою покращення безпеки та захисту бібліотечних ресурсів.

Сьогодні сучасна бібліотека та інформаційні технології – це дві сторони однієї медалі. Це особливо актуально для бібліотек, які зберігають мільйони документів, управління якими вимагає складних логістичних рішень. Це робить необхідними бібліотечні роботи, які мають різні форми та розміри та виконують різноманітні функції. Приклади використання роботизованих послуг включають такі бібліотеки, як: Boldien Book Storage Facility, Оксфордський університет (9 роботів), Oviatt Library, Університет Каліфорнії. Тут роботизована система обліку книг стала відповіддю на проблему обмеженого місця для зберігання та каталогізації. Пошук здійснюється на основі штрих-кодів та відповідного програмного

забезпечення. Після введення запиту система створює траєкторію для роботизованого підйомного крана, який доставляє запитану коробку з книгами. Британська бібліотека в Бостон Спа (крім обслуговування читачів роботами, контролюється температура та вологість повітря у сховищах); Національна бібліотека Сінгапуру (група дослідників Агентства науки та технологій Сінгапуру розробила робота, який працює між полицями вночі, скануючи полиці в пошуках важкодоступних книг); Бібліотека Квінсленда (робот має властивості, подібні до людських); Бібліотека Джо та Ріки Мансуето (Mansueto Library) (обслуговується 5 роботами, інтегрованими в єдину систему), Чиказький університет; Національна бібліотека імені Ференца Сечені (Széchényi), Будапешт, також використовує ці технології. Використання роботизованих послуг є розумним рішенням для вирішення завдань каталогізації, швидкого пошуку документів та гарантування належних умов у сховищах бібліотек, які містять десятки тисяч газет, журналів, книг та інших унікальних документів.

Поступовий розвиток системи зберігання бібліотечних фондів, який враховує глобальні зміни в бібліотечній сфері, безсумнівно, має позитивний вплив, сприяючи покращенню якості діяльності бібліотеки в цілому, відповідності її потребам та запитам читачів. За результатами аналізу можна зробити висновок, що розвиток інформаційних технологій та всесвітньої мережі в другій половині XX століття призвів до значних змін у суспільстві.

Окрім вищесказаного, лазерні технології також можуть бути використані для забезпечення збереження фондів, що демонструє позитивні результати у вивченні консервації рукописів та друкованих книг. Серед таких методів спектроскопія Рамана вважається одним із найефективніших: безконтактний метод дослідження, який використовується для визначення хімічного складу матеріалів. Загалом, спектроскопічні методи є одними з найефективніших інструментів для вивчення компонентів паперових документів з метою їх ідентифікації та вивчення їх деградації. Варто додати, що найбільш актуальні спектроскопічні методи, які надають інформацію про

характеристики та стан збереження документів на паперових носіях, включають інфрачервону спектроскопію з перетворенням Фур'є, спектроскопію Рамана, спектроскопію ядерного магнітного резонансу, рентгенівську спектроскопію, лазерну спектроскопію, мас-спектрометрію з індуктивно зв'язаною плазмою, лазерну атомно-абсорбційну спектроскопію та фотоелектронну спектроскопію.

3.2. Програми і проєкти українських бібліотек щодо розвитку громад

На сьогоднішній день сучасні бібліотеки все більше користуються підтримкою волонтерів – людей, які здійснюють безоплатну благодійну та мотивовану діяльність на благо суспільства. Іноді навіть самі бібліотекарі стають волонтерами. Наприклад, у 2012 році працівники філії № 2 заснували бібліотечну службу "Турбота", девіз якої: "Нехай серця зігріваються теплом та людською добротою!". "Турбота" допомагає людям, які, перш за все, потребують духовної підтримки, для кого книга та спілкування можуть бути єдиним вікном у світ, а слово "читати" є синонімом слова "жити". Була створена велика програма роботи, яка впроваджується за такими напрямками:

- Бібліотерапія як інструмент психологічної адаптації;
- Проведення телефонних опитувань потенційних користувачів (за необхідності – обслуговування вдома для людей, які не можуть пересуватися самостійно);

- Вивчення інформаційних інтересів даної категорії користувачів у рамках індивідуальних бесід, експрес-опитувань та телефонного спілкування;
- Проведення масових заходів: День людей похилого віку, бібліотечні зустрічі, заняття з комунікації, організація книжкових виставок та літературних оглядів. З 2017 року філія № 2 реалізує програму бібліотерапії "Підтримка. Розуміння. Гуманізм" для ветеранів АТО та внутрішньо переміщених осіб у співпраці з Центром психосоціальної реабілітації населення м. Коростеня [1].

Робота з цією категорією користувачів включає проведення занять з елементами бібліотерапії, тренінгів, спільних консультацій з узгоджених тем і методів. З метою досягнення психологічного впливу, стимулювання позитивного настрою та досягнення емоційного та психічного балансу через читання, заходи розробляються та проводяться відповідно до окремого плану. У рамках проекту "Підтримка. Розуміння. Гуманізм" було розроблено рекомендаційний список "Бібліотерапія: відпочиваємо з книгою" для учасників АТО/ООС. Важливе місце в структурі бібліотечно-інформаційної діяльності займає виставкова робота. Саме книжково-ілюстративна виставка є засобом доступу до інформаційних ресурсів бібліотек, ефективним інструментом впливу на формування читацької уваги, візитною карткою, що відображає стиль закладу та творчі можливості співробітників. У сучасних умовах візуальна популяризація літератури характеризується такими рисами, як актуальність, динамізм та ефективність. Хочемо представити цікаві та незвичайні виставкові майданчики, підготовлені фахівцями бібліотек нашої системи [3].

Українські бібліотеки, особливо у воєнні часи, є не лише місцями для читання, а й осередками культурного життя, де організовуються різноманітні заходи для підтримки освіти, культури та національної ідентичності. За даними Міністерства культури та інформаційної політики від 25 січня 2024 року, під час повномасштабного російського вторгнення в Україну було пошкоджено або повністю знищено майже 700 бібліотек. Щодня руйнування

культурної спадщини триває в тій чи іншій формі. Різниця у втратах між обласними бібліотеками та бібліотеками міських і селищних рад дуже помітна [\[7\]](#).

Публічні бібліотеки місцевого значення переважно зберігали художню літературу, тоді як обласні заклади зберігали цінні та унікальні видання, які були або знищені, або викрадені окупантами. Водночас бібліотеки з кращим фінансовим становищем поступово відновлюють свою діяльність і реалізують різні проєкти, акції, майстер-класи, виставки, презентації книг, флешмоби та багато іншого [\[21\]](#).

Майже за три роки російської агресії бібліотеки навчилися функціонувати в умовах війни, адаптуючись до надзвичайно складних реалій сьогодення. У воєнні часи кожна бібліотека намагається працювати з максимальним ентузіазмом. Позитивні зміни все частіше спостерігаються в різних аспектах функціонування бібліотек. Вивчається досвід закордонних бібліотек для вдосконалення методики використання та розвитку відкритих освітніх ресурсів; покращується система пошуку для одночасного пошуку інформації з різних джерел, включаючи друковані видання з бібліотечних фондів, електронні архіви та повнотекстові бази даних у вільному доступі. На жаль, багато бібліотек не мають таких можливостей. Це стосується переважно сільських бібліотек, які намагаються надавати бібліотечні послуги в селищних радах, церквах, модульних будівлях та інших місцях. Бібліотеки, які перебували під окупацією, а потім повернулися на звільнені українські території, активізували свою роботу та стали першопрохідцями у відбудові громад, місцем сили та натхнення [\[21\]](#).

3.3. Інтеграція бібліотек в соціальні процеси України: проблеми і можливості

У контексті сьогодення, в умовах трансформації українського суспільства, особливо після війни, децентралізації влади, змін у культурній політиці та швидкої цифровізації, питання інтеграції бібліотек у суспільні процеси набуває надзвичайної актуальності. Бібліотеки мають величезний потенціал для зміцнення суспільної єдності, формування громадянської свідомості, підтримки вразливих верств населення та сприяння розвитку місцевих громад.

Однак цей потенціал часто залишається невикористаним або використовується частково через низку об'єктивних та суб'єктивних факторів. Проблеми інтеграції бібліотек у суспільні процеси в Україні умовно можна поділити на такі групи: матеріальні, технічні та інфраструктурні обмеження. Значна кількість бібліотек, особливо у сільській місцевості, функціонує у застарілих приміщеннях з мінімальним обладнанням.

Відсутність комп'ютерної техніки, доступу до Інтернету та безпечного та комфортного середовища перешкоджає перетворенню бібліотек на повноцінні соціокультурні центри громади. Кадрові виклики. Багатьом бібліотекам не вистачає фахівців з сучасними навичками, необхідними для роботи в цифровому, мультикультурному та інклюзивному середовищі.

Відчувається нестача знань у сфері управління проєктами, комунікацій та роботи з різними соціальними групами. Низький рівень суспільної та політичної обізнаності щодо ролі бібліотек.

Органи місцевого самоврядування часто не розглядають бібліотеки як ресурс розвитку громади, що призводить до недостатнього фінансування, скорочення мережі та відсутності системної підтримки. Обмежений досвід соціальної співпраці. У порівнянні з американськими бібліотеками, українські бібліотеки ще не напрацювали партнерські взаємини з громадськими організаціями, освітніми установами, благодійними фондами та місцевим бізнесом. Водночас варто підкреслити позитивні зміни та можливості, які відкриваються перед українськими бібліотеками в контексті соціальної інтеграції. У різних регіонах України вже реалізуються успішні приклади такої інтеграції: Львівська обласна бібліотека для юнацтва імені Р. Іваницюка активно використовується як відкритий простір для молоді, де відбуваються зустрічі з письменниками, тренінги з медіаграмотності, мистецькі заходи, майстер-класи та освітні події. Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека впровадила ініціативу «Бібліотека – платформа для діалогу», яка об'єднує місцевих жителів, переселенців, ветеранів та молодь для обговорення питань розвитку громади, демократичної участі та соціальної згуртованості. Бібліотека села Підгайці (Волинська область) після реформи децентралізації перетворилася на центр культурного життя громади: тут обладнано сучасну зону коворкінгу, працює клуб цифрової грамотності для людей похилого віку, проводяться навчальні курси та майстер-класи. Публічна бібліотека міста Краматорська у співпраці з громадськими організаціями та міжнародними фондами стала платформою для проведення курсів української мови, заходів для внутрішньо переміщених осіб, психологічних тренінгів та креативних зустрічей.

Бібліотекознавчі дослідження мають за мету розкрити глибинну сутність поняття "бібліотека", як визначального соціального інституту та явища духовної культури, розглядаючи його в широкому контексті

історичного поступу суспільства. Це обумовлено унікальним становищем бібліотеки в історико-культурному процесі, адже саме в її фондах зосереджується значний масив духовних надбань людства. Функціонування бібліотеки є ключовим фактором у накопиченні та передачі у просторі та часі знань, здобутих людством та зафіксованих в документальній формі, що, у свою чергу, сприяє розвитку інтелектуального та морального потенціалу суспільства, має значний вплив на формування світогляду та задоволення різноманітних інформаційних потреб окремої особистості.

Цей підхід до бібліотеки вимагає переходу від вивчення історії бібліотечної справи на основі аналізу та узагальнення даних у межах певних напрямків та питань до виокремлення та детального вивчення масштабних блоків бібліотекознавчих проблем, які тісно пов'язані з конкретними тенденціями історико-культурних процесів, що визначають природу, структуру та функції бібліотеки, а також основні вектори бібліотечної діяльності в різні історичні періоди. Такий метод є вирішальним для об'єктивного аналізу історії розвитку бібліотек, а також для визначення їх структури та функцій у сучасному соціумі.

Отже, бібліотеки в Україні володіють величезним потенціалом для включення в суспільні процеси, але щоб його реалізувати, необхідна всеохоплююча державна стратегія, інституційне сприяння, вкладення в інфраструктуру, професійне зростання співробітників та активне залучення населення. Успішні кейси, наведені вище, ілюструють реальні перспективи перетворення бібліотек на центральні місця для єднання, поступу та допомоги громадянам у скрутних умовах сьогодення.

Сучасна практика українських бібліотек демонструє значні зміни у модернізації бібліотек та розширенні їхньої ролі в суспільному житті. Незважаючи на обмежені ресурси, бібліотеки демонструють здатність адаптуватися до нових викликів та реагувати на соціальні потреби громади. Метод аналізу конкретних прикладів є важливим інструментом для аналізу цієї практики, оскільки дозволяє вивчати конкретні приклади успіху, беручи

до уваги місцевий контекст, інноваційні рішення та досягнуті результати. [Нижче подано огляд кількох кейсів українських бібліотек, що показує здатність адаптуватися до нових викликів і реагувати на соціальні потреби громади.](#)

[Кейси бібліотек України:](#)

-Кейс 1. "BiblioHab" – Центральна бібліотека міста Славутич Київської області стала повноцінним громадським центром. Проєкт "BiblioHab" було реалізовано за фінансової підтримки Українського культурного фонду. Приміщення бібліотеки було модернізовано відповідно до принципів відкритого простору, створено зону спільної роботи, технічно обладнано простори для навчання та культурного дозвілля. Бібліотека організовує курси цифрової грамотності, покази фільмів, виставки, конференції та є платформою для громадських ініціатив. Ініціатива значно збільшила відвідуваність бібліотеки та залученість громади до її діяльності [22].

КЕЙСИ ???

Кейс 2. "Бібліотека як медіа-центр" – Луганська обласна універсальна наукова бібліотека (місто Старобільськ). Після переїзду з Луганська до Старобільська внаслідок бойових дій, бібліотека не лише змогла відновити свою діяльність, але й розширитися. Завдяки міжнародному фінансуванню та співпраці з громадськими організаціями було створено медіа-центр, оснащений сучасним обладнанням для організації онлайн-заходів, відеозйомок та вебінарів. Бібліотека стала важливою установою для спілкування та інтеграції внутрішньо переміщених осіб, надаючи простір для неформальної освіти, професійного консультування та психологічної підтримки.

Кейс 3. Ініціатива "Жива бібліотека" – Публічні бібліотеки Львова. В рамках проєкту "Жива бібліотека", реалізованого Централізованою бібліотечною системою міста Львова у співпраці з громадською організацією "Інститут суспільних ініціатив", бібліотеки стали платформою для діалогу та подолання упереджень. Учасники заходу мали змогу "читати живі книги" –

людей з різним життєвим досвідом (ветерани, ЛГБТ+, люди з інвалідністю, роми та інші), які ділилися своїми історіями. Це сприяло підвищенню толерантності, критичного мислення та соціальної згуртованості [23].

Кейс 4. "Бібліотека – безпечний простір" – Дитяча бібліотека Херсонської області імені Дніпрової Чайки Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації бібліотека стала місцем психологічної та емоційної підтримки для дітей та їхніх батьків. У співпраці з ЮНІСЕФ та іншими міжнародними організаціями було організовано курси арт-терапії, сторі-терапії, зустрічі з психологами. Бібліотека також стала центром поширення перевіреної інформації та безпечним місцем для дозвілля. Це дослідження показує роль бібліотеки як місця психологічної стійкості громади під час кризи.

Кейс 5. Проєкт "ТІМ – Територія інтерактивної молоді" – Обласна молодіжна бібліотека Тернопільської області. Проєкт, реалізований за участю молоді, передбачає створення інтерактивного простору для самореалізації молодого покоління. Бібліотека організовує серію тренінгів, майстер-класів, кіноклубів, літературних вечорів та заходів з медіаграмотності. Особлива увага приділяється роботі з молоддю із соціально незахищених сімей. Проєкт сприяє активному залученню молоді до культурного життя регіону та формуванню навичок громадянської участі [24].

Розглянуті приклади демонструють, як сучасні українські бібліотеки успішно пристосовуються до викликів сьогодення, перетворюючись на багатофункціональні осередки громади. Завдяки співпраці з громадськими організаціями, міжнародній підтримці та ентузіазму бібліотечних працівників, бібліотеки виконують ключову роль у: соціальній інтеграції (бібліотека в Старобільську, «Жива бібліотека» у Львові); наданні психологічної допомоги в умовах війни (Херсонська обласна дитяча бібліотека); розвитку цифрової грамотності та лідерських якостей молоді (проєкти «BiblioHab» у Славутичі, «ТІМ» у Тернополі); руйнуванні

стереотипів та сприянні толерантному суспільству (ініціатива «Жива бібліотека»); забезпеченні безпечного інформаційного середовища під час війни та кризових ситуацій.

Ці приклади підкреслюють, що публічні бібліотеки в Україні можуть слугувати не тільки осередками освіти та культури, але й інструментами для зміцнення соціального капіталу, розвитку громад та підтримки людського потенціалу. Отже, бібліотеки перетворюються на активних учасників змін, інтегрованих у місцеві соціальні процеси.

Додати висновки (обґрунтування)

???

Висновки третього розділу

Аналіз українського досвіду засвідчив, що бібліотеки поступово трансформуються із традиційних книгосховищ у багатофункціональні центри громади. Бібліотеки долучаються до реалізації соціальних, освітніх, правових та культурних ініціатив, беруть участь у проєктах місцевого розвитку, інтегруються у цифрові процеси. Водночас, функціонування бібліотек у громадах ускладнене проблемами фінансування, кадрового потенціалу, обмеженої інфраструктури та низької поінформованості населення про нові послуги. Попри це, приклади таких ініціатив як «БібліоХаб», «ТІМ», «Жива бібліотека» демонструють можливості бібліотек бути активними агентами соціальних змін. Для ефективнішої інтеграції бібліотек у соціальне життя громади необхідна підтримка на місцевому та державному рівнях, міжсекторальна співпраця та системне впровадження інновацій.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити ряд теоретичних узагальнень і практичних висновків щодо ролі бібліотек як центрів об'єднання громад у сучасному суспільстві. На основі аналізу наукових джерел, практичних прикладів, порівняння досвіду бібліотек США та України встановлено, що сучасна бібліотека значно виходить за межі традиційних функцій зберігання і надання інформації, трансформуючись у відкритий простір для комунікації, освіти, творчості, соціальної підтримки та громадської активності.

Американський досвід свідчить про потужну інституційну інтеграцію бібліотек у життя громад, про розвиток широкого спектра послуг – від освітніх програм до соціальних ініціатив, спрямованих на підтримку вразливих верств населення. У США бібліотеки стали майданчиками для міжкультурного діалогу, розвитку цифрових навичок, активної участі громадян у вирішенні локальних проблем.

В Україні, попри складні соціально-економічні умови та воєнний контекст, бібліотеки також поступово змінюють свій формат, зокрема завдяки реалізації проєктів за підтримки міжнародних партнерів, участі в грантових програмах, ініціативності бібліотекарів та зростаючому усвідомленню суспільної важливості бібліотек. Водночас ще зберігаються структурні проблеми, пов'язані з недостатнім фінансуванням, обмеженою інфраструктурою та потребою в підвищенні кваліфікації персоналу.

Порівняльний аналіз дозволив виявити низку ефективних підходів, які можуть бути адаптовані в українських умовах. До них належать: системна співпраця бібліотек із місцевою владою та громадськими організаціями, використання бібліотечних просторів як центрів неформальної освіти,

розвиток інклюзивних програм і проєктів, активне впровадження цифрових технологій.

У результаті дослідження:

- уточнено теоретичні уявлення про бібліотеку як соціальний інститут громадської інтеграції;
- охарактеризовано актуальний стан бібліотек США та України щодо роботи з громадами;
- визначено можливості трансформації українських бібліотек у повноцінні центри громади з урахуванням зарубіжного досвіду;
- сформульовано практичні рекомендації щодо впровадження інноваційних підходів у діяльність бібліотек України.

Таким чином, отримані результати можуть бути використані для подальшого розвитку бібліотечної справи в Україні, зокрема в аспекті зміцнення соціального капіталу, підтримки громади та сприяння сталому розвитку територіальних громад у післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

~~ЗРОБИТИ ЗГІДНО РЕКОМЕНДАЦІЙ~~

1. [Амельченко Ю. «Ти як?». Підтримка людини – зброя бібліотеки у воєнний час. *Бібліотечна планета*. 2024. № 2. С. 6–8.](#)
2. [Берегельська А. Проблеми збереження та захисту архівів, бібліотечних фондів й інших об'єктів культурної спадщини в умовах війни. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 69. С. 193–214.](#)
3. [Бібліотека як простір безпеки: кейс воєнного часу. *Херсонська обласна бібліотека для дітей імені Дніпрові Чайки*. URL: <https://www.biblioteka.com.ua>. \(дата звернення: 12.05.2025\).](#)
4. [Бібліотека як простір єднання громади: добірка практик. *Українська бібліотечна асоціація*. URL: <https://ula.org.ua/activities/best-practices> \(дата звернення: 11.05.2025\).](#)
5. [Воскобойнікова-Гузєва О. Модернізаційні моделі розвитку бібліотечно-інформаційних установ в період глобалізації: визначення базових складових. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2012. Вип. 33. С. 7–30.](#)
- ~~6. Воскобойнікова-Гузєва О. Модернізаційні моделі розвитку бібліотечно-інформаційних установ в період глобалізації: визначення базових складових. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2012. Вип. 33. С. 7–30.¶~~
- ~~7.6. Воскобойнікова-Гузєва О. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія. Київ : Академперіодика, 2014. 359 с.~~
- ~~8.7. Гайдукевич Н. Інноваційна діяльність публічних бібліотек в умовах децентралізації. *Вісник Книжкової палати*. 2020. № 5. С. 22–25.~~

- 9.8. Гордієнко Г. Соціальна функція сучасної бібліотеки: реалії та перспективи. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 3. С. 24–30.
- 10.9. Дяченко Л. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах трансформації суспільства. *Вісник Книжкової палати*. 2020. № 8. С. 18–22.
- 11.10. Звіт про діяльність бібліотеки в м. Старобільськ. *Луганська обласна універсальна наукова бібліотека*. 2021. URL: <http://www.library.lg.ua> (дата звернення: 11.05.2025).
- 12.11. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27.01.1995 № 32/95-ВР. Архів оригіналу за 21 січня 2022. Процитовано 16 травня 2010.
- 13.12. Ільченко Л. Бібліотеки як простори соціальної інтеграції в Україні. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 12–17.
- 14.13. Лапа Н. Соціальне партнерство публічних бібліотек: українські реалії. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 53. С. 131–141.
- 15.14. Марченко Т. Соціокультурна місія бібліотек у сучасному інформаційному суспільстві. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Культурологія*. 2020. Вип. 22. С. 44–49.
- 16.15. Маркова В. «Еволюція наукових поглядів на книжкову комунікацію в дисциплінах комунікативного циклу» (https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/vh/v42/28.pdf)
- 17.16. Олійник О. «Основні тенденції розвитку інформатизації американських бібліотек» (http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vkp_2013_2_18.pdf)
- 18.17. Петелько Т. «Соціально-партнерські відносини у бібліотечній сфері: сучасні форми» С. 4

- ~~19~~.18. Петренко О. Бібліотеки в умовах цифрової трансформації суспільства: нові виклики. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2021. № 1. С. 17–20.
- ~~20~~.19. Петрова О. Публічна бібліотека як центр культурного розвитку місцевої громади. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2019. № 4. С. 25–28.
- ~~21~~.20. Пономарьова О. Бібліотеки в системі соціальних комунікацій: сучасний український контекст. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2022. Вип. 65. С. 112–118.
- ~~22~~.21. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку : розпорядження КМУ № 219-р від 23.03.16 року. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/219-2016-%D1%80?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 11.05.2025).
- ~~23~~.22. Проект «БібліоХаб» у Славутичі. *Український культурний фонд*. 2020. URL: <https://ucf.in.ua> (дата звернення: 11.05.2025).
- ~~24~~.23. Проект «Жива бібліотека» у Львові. *Інститут суспільних ініціатив*. 2022. URL: <https://instituteds.org> (дата звернення: 12.04.2025).
- ~~25~~.24. Проект «ТІМ – територія інтерактивної молоді». *Тернопільська обласна бібліотека для молоді*. 2022. URL: <https://tobm.org.ua> (дата звернення: 11.05.2025).
- ~~26~~.25. Публічні бібліотеки України: статистичний огляд за 2022 рік. *Державна служба статистики України*. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.05.2025).
- ~~27~~.26. Публічні бібліотеки як центри громад: аналітичний звіт. *Українська бібліотечна асоціація*. URL: <https://ula.org.ua> (дата звернення: 11.05.2025).

- ~~28~~27. Роль бібліотек у досягненні цілей сталого розвитку. *IFLA*. URL: <https://www.ifla.org/resources/library-map-of-the-world-sdg-stories> (дата звернення: 11.05.2025).
- ~~29~~28. Середя Х., (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, м. Київ) Електронна бібліотека як важливий складник формування сучасного інформаційного
(https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/718585/1/Sereda_2019_NAU.pdf)
- ~~30~~29. Співпраця з українськими бібліотеками у сфері підтримки дітей. *UNICEF Ukraine*. 2023. URL: <https://www.unicef.org/ukraine> (дата звернення: 11.05.2025).
- ~~31~~30. Сторожук Н. Бібліотека як центр громади: функціональність і соціальна відповідальність. *Соціальні комунікації: наука, освіта, практика*. 2021. № 2(9). С. 81–85.
- ~~32~~31. BKLYN Commons: Civic Engagement Programs. *Brooklyn Public Library*. 2023. URL: <https://www.bklynlibrary.org> (last accessed: 11.05.2025).
- ~~33~~32. Digital Literacy Programs. *Queens Public Library*. URL: <https://www.queenslibrary.org> (last accessed: 11.05.2025).
- ~~34~~33. Health Connect @ the Library. *Pima County Public Library*. 2022. URL: <https://www.library.pima.gov> (last accessed: 11.05.2025).
- ~~35~~34. Jaeger P. T., Bertot J. C. Designing, Implementing, and Evaluating User-Centered and Citizen-Centered E-Government. *International Journal of Electronic Government Research*. 2010. Vol. 6(2). P. 1–17. DOI: [10.4018/jegr.201004010](https://doi.org/10.4018/jegr.201004010)
- ~~36~~35. Jaeger P. T., Bertot J. C. Designing, Implementing, and Evaluating User-Centered and Citizen-Centered E-Government. *International Journal of Electronic Government Research*. 2010. Vol. 6(2). P. 1–17.
- ~~37~~36. Johnson C. A. How Do Public Libraries Create Social Capital? An Analysis of Interactions Between Library Staff and Patrons. *Library &*

- Information Science Research*. 2012. Vol. 34(1). P. 52–62.
DOI: 10.1016/j.lisr.2011.07.009
- 38-37. Library of Things. Sacramento Public Library. 2022. URL:
<https://www.saclibrary.org> (last accessed: 11.05.2025).
- 39-38. Library reform and development strategy 2021–2025. Ministry of
Culture and Information Policy of Ukraine. 2023. URL: <https://mkip.gov.ua>
(last accessed: 11.05.2025).
- 40-39. Pandemic Response & Community Support Initiatives. Miami-Dade
Public Library System. 2021. URL: <https://www.mdpls.org> (last accessed:
11.05.2025).
- 41-40. Public Libraries and Civic Engagement in America. Pew Research
Center. 2020. URL: <https://www.pewresearch.org> (last accessed:
11.05.2025).
- 42-41. Rubin R. Foundations of Library and Information Science. 5th ed.
ALA Neal-Schuman, 2021. 579 p.
- 43-42. Services for New Americans. Denver Public Library. URL:
<https://www.denverlibrary.org/services/new-americans> (last accessed:
11.05.2025).
- 44-43. State of America's Libraries Report 2023. American Library
Association. 2023. URL: <https://www.ala.org/news/state-americas-libraries-report-2023> (last accessed: 11.05.2025).
- 45-44. YOUmedia Chicago – Creative Spaces for Teens. Chicago Public
Library. <https://www.chipublib.org/youmedia> (last accessed: 11.05.2025).
- 46-45. The Teaching and Learning of Reading in Primary Schools
A Report by HM Inspectorate. London: Her Majesty's Stationery Office
1990 (<https://www.education-uk.org/documents/hmi/1990-reading-primary-schools.html>)
- 47-46. Libraries Transforming Communities, One Year Later
(<https://americanlibrariesmagazine.org/2024/11/01/libraries-transforming-communities-one-year-later/>)

1.

¶

¶

¶

1. Амельченко Ю. «Ти як?». Підтримка людини — зброя бібліотеки у
воєнний час. Бібліотечна планета. 2024. № 2. С. 6–8. ¶

2. Берегелська А. Проблеми збереження та захисту архівів,
бібліотечних ¶

фондів й інших об'єктів культурної спадщини в умовах війни. Наукові
праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2023. ¶
Вип. 69. С. 193–214. ¶

3. Бібліотека як простір безпеки: кейс воєнного часу. Херсонська
обласна ¶

бібліотека для дітей імені Дніпрової Чайки. URL: ¶

<https://www.biblioteka.com.ua> (дата звернення: 12.05.2025). ¶

4. Бібліотека як простір єднання громади: добірка практик. Українська
бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/activities/best-practices>
(дата ¶

звернення: 11.05.2025). ¶

5. Воскобойнікова-Гузева О. Модернізаційні моделі розвитку
бібліотечно- ¶

інформаційних установ в період глобалізації: визначення базових ¶

екладових. Наукові праці Національної бібліотеки України

ім. В. І. Вернадського. 2012. Вип. 33. С. 7–30.

6. Воскобойнікова-Гузева О. Модернізаційні моделі розвитку бібліотечно-

інформаційних установ в період глобалізації: визначення базових

екладових. Наукові праці Національної бібліотеки України

ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. Вип. 33. С. 7–30.

7. Воскобойнікова-Гузева О. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної

сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія. Київ :

Академперіодика, 2014. 359 с.

8. Гайдукевич Н. Інноваційна діяльність публічних бібліотек в умовах

децентралізації. Вісник Книжкової палати. 2020. № 5. С. 22–25.

9. Звіт про діяльність бібліотеки в м. Старобільськ. Луганська обласна універсальна наукова бібліотека. 2021. URL: <http://www.library.lg.ua> (дата

звернення: 11.05.2025).

10. Ільченко Л. Бібліотеки як простори соціальної інтеграції в Україні.

Бібліотечний вісник. 2021. № 4. С. 12–17.

11. Лапа Н. Соціальне партнерство публічних бібліотек: українські реалії.

Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. ¶

2019. Вип. 53. С. 131–141. ¶

12. Лапа Н. В. Соціальне партнерство публічних бібліотек: українські реалії // Наукові праці НБУ ім. В. І. Вернадського. — 2019. — Вип. 53. — С. 131–141. ¶

13. Марченко Т. Соціокультурна місія бібліотек у сучасному інформаційному ¶

суспільстві. Наукові записки Національного університету «Острозька ¶

академія». Серія: Культурологія. 2020. Вип. 22. С. 44–49. ¶

¶

14. Петренко О. Бібліотеки в умовах цифрової трансформації суспільства: ¶

нові виклики. Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. 2021. № ¶

1. С. 17–20. ¶

15. Пономарьова О. Бібліотеки в системі соціальних комунікацій: сучасний ¶

український контекст. Вісник Харківської державної академії культури. ¶

2022. Вип. 65. С. 112–118. ¶

16. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 ¶

року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку». ¶

розпорядження КМУ № 219-р від 23.03.16 року. База даних

«Законодавство України». URL:

2016-%D1%80?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення:
11.05.2025).

17. Проект «БібліоХаб» у Славутичі. Український культурний фонд.
2020.

URL: <https://ucf.in.ua> (дата звернення: 11.05.2025).

18. Проект «Жива бібліотека» у Львові. Інститут суспільних ініціатив.
2022.

URL: <https://instituteds.org> (дата звернення: 12.04.2025).

19. Проект «ТІМ — територія інтерактивної молоді». Тернопільська
обласна

бібліотека для молоді. 2022. URL: <https://tobm.org.ua> (дата звернення:

11.05.2025).

20. Публічні бібліотеки України: статистичний огляд за 2022 рік.
Державна

служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення:

12.05.2025).

21. Публічні бібліотеки як центри громад: аналітичний звіт. Українська

бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua> (дата звернення:
11.05.2025).

22. Роль бібліотек у досягненні цілей сталого розвитку. IFLA. URL:

<https://www.ifla.org/resources/library-map-of-the-world-sdg-stories> (дата

звернення: 11.05.2025).

23. Співпраця з українськими бібліотеками у сфері підтримки дітей.

UNICEF

Ukraine. 2023. URL: <https://www.unicef.org/ukraine> (дата звернення:

11.05.2025).

24. BKLYN Commons: Civic Engagement Programs. Brooklyn Public

Library.

2023. URL: <https://www.bklynlibrary.org> (last accessed: 11.05.2025).

25. Digital Literacy Programs. Queens Public Library. URL:

<https://www.queenslibrary.org> (last accessed: 11.05.2025).

26. Health Connect @ the Library. Pima County Public Library. 2022. URL:

<https://www.library.pima.gov> (last accessed: 11.05.2025).

27. Jaeger P. T., Bertot J. C. Designing, Implementing, and Evaluating User-

Centered and Citizen-Centered E-Government. International Journal of

Electronic Government Research. 2010. Vol. 6(2). P. 1–17.

DOI: 10.4018/jegr.201004010

28. Jaeger P. T., Bertot J. C. Designing, Implementing, and Evaluating User-

Centered and Citizen-Centered E-Government. International Journal of

Electronic Government Research. 2010. Vol. 6(2). P. 1–17.

29. Johnson C. A. How Do Public Libraries Create Social Capital? An Analysis of

Interactions Between Library Staff and Patrons. Library & Information Science

Research. 2012. Vol. 34(1). P. 52–62. DOI: 10.1016/j.lisr.2011.07.009

30. Library of Things. Sacramento Public Library. 2022. URL:

<https://www.saclibrary.org> (last accessed: 11.05.2025).

31. Library reform and development strategy 2021–2025. Ministry of Culture and

Information Policy of Ukraine. 2023. URL: <https://mkip.gov.ua> (last accessed:

11.05.2025).

32. Pandemic Response & Community Support Initiatives. Miami-Dade Public

Library System. 2021. URL: <https://www.mdpls.org> (last accessed:

11.05.2025).

33. Public Libraries and Civic Engagement in America. Pew Research Center.

2020. URL: <https://www.pewresearch.org> (last accessed: 11.05.2025).

34. Rubin R. Foundations of Library and Information Science. 5th ed. ALA Neal

Sehuman, 2021. 579 p.

35. Services for New Americans. Denver Public Library. URL:

<https://www.denverlibrary.org/services/new-americans> (last accessed:

11.05.2025).

36. State of America's Libraries Report 2023. American Library Association. 2023.

URL: (<https://www.ala.org/news/state-americas-libraries-report-2023>) (last

accessed: 11.05.2025).

37. YOUmedia Chicago — Creative Spaces for Teens. Chicago Public Library.

<https://www.chipublib.org/youmedia> (last accessed: 11.05.2025).

38. Воскобойнікова-Гузева О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія / О. В. Воскобойнікова-Гузева ; наук. ред. Г. І. Ковальчук. — Київ : Академперіодика, 2014. — 359 с.

39. Воскобойнікова-Гузева О. В. Модернізаційні моделі розвитку бібліотечно-інформаційних установ в період глобалізації / О. В. Воскобойнікова-Гузева // Наукові праці НБУ ім. В. І. Вернадського. — 2012. — Вип. 33. — С. 7–30.

40. Гордієнко Г. В. Соціальна функція сучасної бібліотеки: реалії та перспективи // Бібліотечний вісник. — 2021. — № 3. — С. 24–30.

41. Ільченко Л. Бібліотеки як простори соціальної інтеграції в Україні // Бібліотечний вісник. — 2021. — № 4. — С. 12–17.

42. Сторожук Н. М. Бібліотека як центр громади: функціональність і соціальна відповідальність // Соціальні комунікації: наука, освіта, практика. — 2021. — № 2(9). — С. 81–85.¶

43. Дяченко Л. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах трансформації суспільства // Вісник Книжкової палати. — 2020. — № 8. — С. 18–22.¶

44. Лапа Н. В. Соціальне партнерство публічних бібліотек: українські реалії // Наукові праці НБУ ім. В. І. Вернадського. — 2019. — Вип. 53. — С. 131–141.¶

45. Rubin R. E. Foundations of Library and Information Science. — 5th ed. — Chicago : ALA Neal-Schuman, 2021. — 496 p.¶

46. Johnson C. A. How Do Public Libraries Create Social Capital? An Analysis of Interactions Between Library Staff and Patrons // Library & Information Science Research. — 2012. — Vol. 34, Issue 1. — P. 52–62.¶

47. Jaeger P. T., Bertot J. C. Designing, Implementing, and Evaluating User-Centered and Citizen-Centered E-Government // International Journal of Electronic Government Research. — 2010. — Vol. 6(2). — P. 1–17.¶

48. Пономарьова О. В. Бібліотеки в системі соціальних комунікацій: сучасний український контекст / О. В. Пономарьова // Вісник Харківської державної академії культури. — 2022. — Вип. 65. — С. 112–118.¶

49. Марченко Т. О. Соціокультурна місія бібліотек у сучасному інформаційному суспільстві / Т. О. Марченко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Культурологія. — 2020. — Вип. 22. — С. 44–49.¶

50. Петрова О. О. Публічна бібліотека як центр культурного розвитку місцевої громади / О. О. Петрова // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. — 2019. — № 4. — С. 25–28.¶

51. Соціальне партнерство — шлях до успішного функціонування бібліотек : методичні поради [Електронний ресурс] / уклад. Н. Д. Вітавецька;

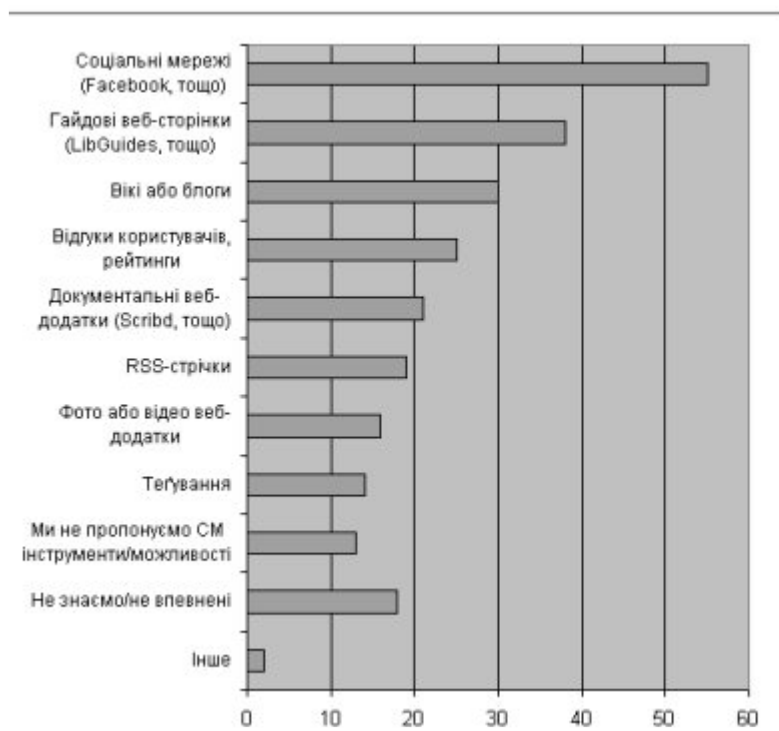
КЗ «ОУНБ імені Тараса Шевченка». — Черкаси, 2011. — 12 с. — Режим
доступу : <http://library.ck.ua/files/12.01.2012/2pdf>. — Назва з екрана.

ДОДАТКИ

Додаток 1

[Використання соціальних мереж в американських бібліотеках.ЩО ЦЕ???](#)
[ЯКИЙ ЗМІСТ НЕСЕ ЦЕЙ МАЛЮНОК???](#)

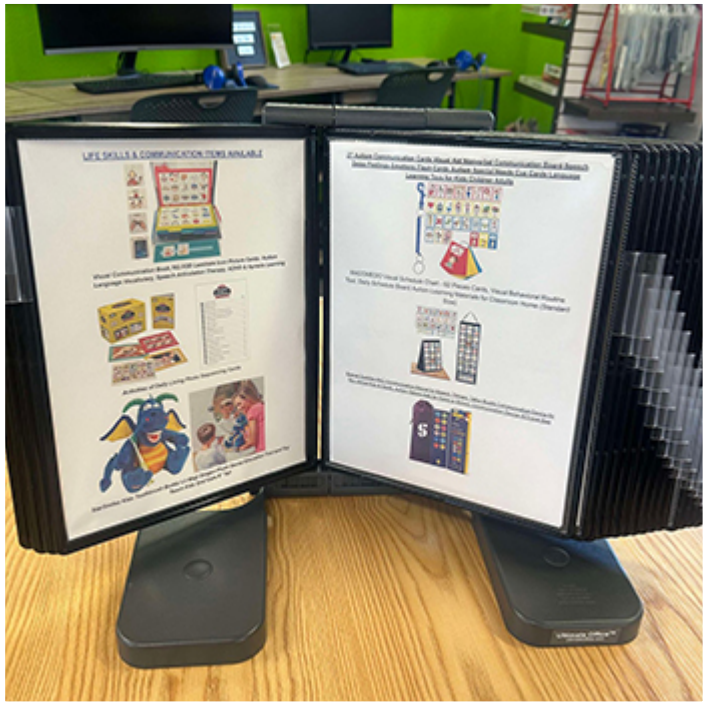
Додаток 2

???

?

Додаток 3

???

